Inspiration til arbejdet med skolereformen

De første erfaringer med en længere og mere varieret skoledag

EVA

Indhold

Indledning	**3**
Erfaringer på tværs af skolernes projekter	**7**
Varieret og anvendelsesorienteret undervisning	**15**
Samarbejdet med eksterne – den åbne skole	**23**
Samarbejdet mellem lærere og pædagoger	**29**
Motion og bevægelse	**35**
Musik i skoledagen	**41**
Lektiehjælp og faglig fordybelse	**47**
Valgfag	**53**
Gode råd	**58**
Oversigt over kommuner og skoler, som har deltaget i projektet	**60**

Indledning

De danske folkeskoler forbereder sig netop nu på at implementere den omfattende folkeskolereform, der træder i kraft i august 2014. Med reformen bliver skoledagen længere, og undervisningen mere varieret. Reformen kalder dermed på nytænkning af undervisningens organisering, indhold og rammer. Dette inspirationskatalog præsenterer erfaringer og gode råd fra 35 kommuner og 96 skoler, der hen over foråret 2014 har gennemført reformforberedende udviklingsprojekter.

I dette inspirationskatalog præsenterer EVA erfaringer fra de reformforberedende udviklingsprojekter, som en række kommuner og skoler har gennemført i foråret 2014. Formålet med kataloget er at formidle skolers og kommuners erfaringer med at gøre folkeskolereformen til virkelighed og virke som inspiration for andre skoler og kommuner.

Skolerne og kommunerne har gjort erfaringer med, hvordan man kan gennemføre understøttende og varieret undervisning. De projekter og indsatser, som skolerne har gennemført, falder overordnet inden for syv temaer, som EVA præsenterer i dette katalog:

- Varieret og anvendelsesorienteret undervisning
- Samarbejdet med eksterne – den åbne skole
- Samarbejdet mellem lærere og pædagoger
- Motion og bevægelse
- Musik i skoledagen
- Lektiecafé og faglig fordybelse
- Valgfag.

Inspirationskataloget indledes med en tværgående analyse af skolernes refleksioner over det arbejde, de har igangsat: Hvad er de hver især blevet opmærksomme på i deres arbejde med at afprøve dele af folkeskolereformen? Hvilke udfordringer er de stødt på? Hvilke muligheder og potentialer har de identificeret i arbejdet med den længere og mere varierede skoledag?

Baggrund for udviklingsprojekterne

En række kommuner og skoler ansøgte i slutningen af 2013 Undervisningsministeriet om at blive demonstrationskommuner for reformforberedende udviklingsprojekter. Undervisningsministeriet udbød en pulje på 20 mio. kr. til kommuner og skoler, der på forsøgsbasis ville eksperimentere med elementer i en længere og mere varieret skoledag. I alt modtog 35 kommuner, herunder 96 skoler, midler til at gennemføre reformforberedende udviklingsprojekter i foråret 2014. Udviklingsprojekterne havde et dobbelt sigte: Dels skulle projekterne kvalificere den enkelte skoles indsatser, dels skulle de deltagende skoler gennemføre og evaluere deres indsatser med henblik på at inspirere andre kommuner og skoler.

Bagerst i kataloget kan du finde en oversigt over de kommuner og skoler, som har deltaget i udviklingsprojektet.

EVA's rolle i projektet har været todelt. Dels har EVA støttet skolerne i arbejdet med at gennemføre og evaluere deres projekter, dels har EVA set på tværs af skolernes evalueringsrapporter og kan dermed formidle et tværgående billede af erfaringer med udviklingsprojekterne i dette inspirationskatalog.

Processen for udviklingsprojekterne

I foråret 2014 deltog repræsentanter fra de 35 deltagende kommuner i to regionale seminarer, der blev afholdt af EVA. På det første seminar fik kommuner og skoler proceshjælp til at præcisere og forberede deres konkrete projekter. Her formulerede kommunerne og skolerne de mål, de havde for deres indsatser.

På det andet seminar fik skolerne hjælp til at indsamle data og evaluere deres arbejde med indsatserne. Ønsker du at benytte dig af de procesredskaber, som kommunerne og skolerne arbejdede med, kan du finde disse på **EVA's hjemmeside.**

I perioden februar-maj 2014 arbejdede de deltagende kommuner og skoler konkret med at gennemføre deres respektive projekter, alt imens de holdt systematisk øje med, hvad der opstod i processen: Hvilke udfordringer

og muligheder viste sig i arbejdet med udviklingsprojekterne?

Skolernes arbejde med at samle systematisk op på de projekter, de hver især har afprøvet, har resultereret i 75 evalueringsrapporter, som danner grundlag for dette inspirationskatalog.

Kommunernes projekter har varieret i omfang og i længde. Det betyder, at nogle af skolernes projekter fx dækker over afgrænsede forløb på to uger, mens andre skoler har afprøvet store dele af reformen i en længere periode.

Om inspirationskataloget

Dette inspirationskatalog skal ses som en tværgående analyse af skolernes arbejde inden for syv reformrelevante temaer. Ønsket er, at kataloget kan inspirere skolerne og kommunerne i deres arbejde med at implementere reformen.

I hvert kapitel kan du læse om de erfaringer skolerne har gjort med de pågældende temaer. Skolerne har typisk gjort erfaringer med flere forskellige temaer i reformen, men nævnes ikke nødvendigvis under alle temaer.

Sammen med dette inspirationskatalog offentliggøres også skolernes og kommunernes evalueringsrapporter. Hvis læsningen af dette inspirationskatalog skaber nysgerrighed omkring konkrete projekter, kan man således orientere sig i disse med henblik på yderligere inspiration. Af skolernes og kommunernes evalueringsrapporter fremgår det også, hvem man kan kontakte for yderligere information.

Dette katalog og uddybende information om projektet kan hentes på Undervisningsministeriets og EVA's hjemmeside.

Projektgruppen bag kataloget er:

- Projektleder og evalueringskonsulent Kristine Zacho Pedersen
- Evalueringskonsulent Lena Bøttiger Andersen
- Evalueringskonsulent Troels Barkholt-Spangsbo
- Evalueringskonsulent Mikkel Wittenburg Petersen
- Souschef Rikke Kirkeskov Sørup
- Specialkonsulent Mia Lange
- Pressechef Trine Borg Harrild.

God læselyst.

FOLKESKOLEREFORM

Reformen i korte træk

Den danske folkeskole skal udvikles, så den bliver endnu bedre. Det er intentionen bag aftalen om folkeskolereformen, der træder i kraft i august 2014.

Parterne bag aftalen lægger vægt på, at den danske folkeskole er blandt de bedste i verden til at udvikle eleverne til aktive medborgere og til at give dem gode sociale kompetencer. Folkeskolen fremmer elevernes evne til at forstå og deltage i demokratiske processer og giver dem gode samarbejdsevner.

Men samtidig står folkeskolen over for en række udfordringer: Det faglige niveau i skolen er ikke tilstrækkeligt højt, skolen løfter hverken de fagligt svageste eller de fagligt stærkeste elever tilstrækkeligt, for mange elever forlader folkeskolen uden tilstrækkelige læse- og matematikkompetencer, og endelig har Danmark relativt få fagligt stærke elever.

På den baggrund er parterne bag aftalen enige om, at reformen skal fastholde og udvikle folkeskolens styrker og faglighed ved at forfølge tre overordnede mål:

- Folkeskolen skal udfordre alle elever, så de bliver så dygtige, de kan.
- Folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater.
- Tilliden til og trivslen i folkeskolen skal styrkes, bl.a. gennem respekt for professionel viden og praksis.

I forlængelse af de overordnede mål har parterne formuleret tre indsatsområder:

- En længere og varieret skoledag med mere og bedre undervisning og læring
- Et kompetenceløft af lærere, pædagoger og skoleledere
- Få og klare mål og regelforenklinger.

Inden for rammerne af de tre indsatsområder gennemføres en lang række tiltag: fra øgede timetal i dansk og matematik over forenkling af Fælles Mål og styrket skole-hjem-samarbejde til fuld linjefagsdækning og efteruddannelse.

På baggrund af de konkrete udviklingsprojekter, som de 35 kommuner og 96 skoler har gennemført, har EVA identificeret syv selvstændige temaer, som dette katalog præsenterer erfaringerne fra. Herudover rummer kataloget en tværgående analyse, som præsenterer de erfaringer og gode råd, der kan identificeres på tværs af de enkelte temaer.

INSPIRATIONSKATALOGETS TEMAER

Varieret og anvendelsesorienteret undervisning

Varierede og anvendelsesorienterede undervisningsformer skal udfordre alle elever og sikre, at alle elever bliver så dygtige, som de kan. Samtidig skal en varieret skoledag sikre, at alle elever, uanset social baggrund, får et positivt udbytte af undervisningen.

Samarbejdet med eksterne – den åbne skole

Skolen skal fremover i højere grad åbne sig mod omverdenen og etablere meningsfulde samarbejder med virksomheder, foreninger og fritidstilbud for at sikre en varieret skoledag.

Samarbejdet mellem lærere og pædagoger

Fremover skal lærere og pædagoger indgå i et tættere samarbejde om elevernes undervisning og læring.

Motion og bevægelse

På alle klassetrin skal motion og bevægelse indgå i et omfang, der svarer til 45 minutter pr. dag. Det skal fremme elevernes sundhed og understøtte deres motivation og læring.

Musik i skoledagen

Med reformen øges det vejledende timetal i musik for nogle klassetrin med en ugentlig lektion. Derudover fokuserer reformen overordnet på at skabe en længere og mere varieret skoledag, hvor de praktisk-musiske fag kan spille en større rolle.

Lektiehjælp og faglig fordybelse

Med en længere skoledag bliver der ekstra tid til faglig fordybelse, hvor alle elever får faglige udfordringer og støtte i løbet af skoledagen. Den faglige fordybelse og lektiehjælpen skal målrettes på en sådan måde, at *alle* elever lærer mere.

Valgfag

Med folkeskolereformen får eleverne mere undervisning og mere tid til valgfag. Der indføres obligatoriske valgfag allerede fra 7. klasse med et vejledende timetal på to timer om ugen.

Erfaringer på tværs af skolernes projekter

Dette kapitel ser på tværs af skolers og kommuners erfaringer med deres reformforberedende udviklingsprojekter. Kapitlet beskriver de potentialer og muligheder, skolerne ser i folkeskolereformen, men peger også på en række dilemmaer og svære balancer, som skolerne skal være opmærksomme på i deres fremadrettede arbejde med at implementere folkeskolereformen.

Der er både begejstring og eftertænksomhed at spore, når man læser på tværs af evalueringsrapporter fra kommuner og skoler, der har deltaget i Undervisningsministeriets reformforberedende udviklingsprojekter. Flere kommuner og skoler refererer til engagerede og begejstrede elever, lærere og ledere, der ser spændende muligheder i folkeskolereformen. De refererer samtidig til en række overvejelser over nogle af de dilemmaer og svære balancer, de er stødt på i deres arbejde med at eksperimentere med forskellige elementer i skolereformen.

Dette kapitel fremhæver nogle af de opmærksomhedspunkter, som kommuner og skoler har identificeret i løbet af foråret 2014.

For det første fremhæver kapitlet nogle af de tværgående overordnede overvejelser og dilemmaer, som skolerne formulerer, fx: Hvordan og hvornår understøtter variation elevers læring? Hvordan får man udnyttet de nye professionelle samarbejdsrelationer bedst muligt?

For det andet ser kapitlet særskilt på de kommuner, der ikke blot har valgt at afprøve enkelte elementer i reformen, men har afprøvet reformen i sin helhed: Hvilke erfaringer knytter der sig til forsøgene med at implementere hele reformen? Hvad skal skolerne være særligt opmærksomme på?

Tværgående overvejelser og pointer

Uanset om skolerne og lærerne vælger at arbejde særligt fokuseret med valgfag, bevægelse, musik, faglige fordybelse osv., vil de gøre erfaringer med og reflektere over, hvordan man bedst kan tilrettelægge undervisningen inden for de nye rammer.

I det følgende kan man læse om de erfaringer, de 96 skoler har gjort med dette, og om de opmærksomhedspunkter det især har givet anledning til.

Variation – hvordan og hvorfor?

En længere skoledag kalder på variation. Det er et budskab, der gennemsyrer folkeskolereformen.

Ser man på tværs af de projekter, som skolerne har gennemført i foråret 2014, går netop ordet "variation" igen i projektbeskrivelser og evalueringsrapporter: Nogle skoler har bestræbt sig på at skabe variation i undervisningen i de enkelte fag. Andre skoler har eksperimenteret med at skabe en varieret skoledag. Fælles for alle skolerne er et ønske om, at variation skal bidrage til øget læring – og at man ikke kommer til at skabe variation for variationens skyld.

På de skoler, der har været særligt optaget af at skabe variation i undervisningen i de enkelte fag, har lærerne fx indlagt bevægelsesaktiviteter i danskundervisningen, undervist i matematik på en motocrossbane og lavet animationsfilm i historieundervisningen. Disse skoler har haft særlig fokus på, hvordan de enkelte faglærere kan skabe en "varieret *undervisning*" ved at indlægge forskellige aktiviteter, der taler til elevernes forskellige kompetencer, interesser og potentialer. Du kan læse mere om disse skolers indsatser i de tematiske kapitler i dette katalog.

Andre skoler har eksperimenteret med at tilrettelægge en "varieret *skoledag*" i mere bred forstand. På disse skoler har man ønsket, at eleverne oplever en skoledag, der består af mere og andet end undervisning i fagene – en skoledag, der lægger op til, at eleverne kan fordybe sig i de ting, der interesserer dem. Der er bl.a. skoler, der har tilbudt undervisning i brandslukning, skoler der har kombineret lektielæsning med sportsaktiviteter og skoler der har givet eleverne mulighed for at arbejde fokuseret med tabeltræning og skrivetræning. Formålet for disse skoler har været at skabe en skoledag, der motiverer og inspirerer eleverne, og derigennem styrke deres generelle

trivsel og skoleglæde. Også disse skolers indsatser er beskrevet i katalogets tematiske kapitler.

Uanset hvordan skolerne har arbejdet med at skabe variation, dukker et relevant spørgsmål op i evalueringsrapporter og i interviews: Hvad skal variation bidrage til? Hvordan sikrer man, at man ikke kommer til at variere for variationens skyld?

For flere skoler har det været en vigtig del af processen, at formulere mål for de nye aktiviteter. Dette har været med til at sikre en fælles forståelse af, hvad formålet med aktiviteterne af – både for medarbejdere, men også for eleverne selv samt for forældrene.

I Fredensborg Kommune har man haft særlig fokus på at eleverne er blevet inddraget i målarbejdet. Her har eleverne ført logbøger over deres skoledag, og de har brugt det som et redskab til at følge med i deres individuelle læringsmål. Skolerne i Fredensborg Kommune vurderer, at netop logbøgerne og de individuelle læringsmål har styrket elevernes læreprocesser. Og samtidig ser de det som en vigtig måde at synliggøre elevernes læring på. Dels over for lærerne og eleverne selv, dels over for forældrene.

Nye samarbejdsrelationer rummer spændende muligheder, men kan også være vanskelige

Noget af det, der særligt fremhæves som positivt i skolernes og kommunernes evalueringsrapporter, er de muligheder, som de nye samarbejdsrelationer og samarbejder på tværs af fag giver. Samarbejdet med pædagogerne kan ifølge skolerne give bedre mulighed for at styrke elevernes trivsel og inklusion.

Skolerne ser samarbejdet mellem lærere og pædagoger som en mulighed for at skabe nogle andre læringsmiljøer, der kan tage højde for elevernes forskelligheder. Og de ser det som en mulighed for at skabe en bedre bemanding i undervisningen, hvilket ses som et vigtigt parameter, når elever med særlige behov inkluderes i undervisningen.

Samarbejdet med de eksterne samarbejdspartnere beskriver skolerne også som en oplagt mulighed for at bringe ny viden ind i folkeskolen. Og ifølge skolerne udvider de nye samarbejdsrelationer elevernes muligheder for at arbejde med og udvikle nye færdigheder og for at bringe deres viden i spil på nye måder. På nogle skoler ses disse samarbejdsmuligheder som en del af folkeskolereformens interessante potentiale.

Evalueringsrapporterne vidner dog også om, at det kræver et stort arbejde at skabe gode samarbejdsrelationer. I nogle evalueringsrapporter kan man læse om samarbejdsrelationer, der har været komplicerede og mindre udbytterige. På disse skoler har udfordringerne bl.a. været, at man har haft et begrænset kendskab til hinandens forskellige kompetencer. Man har ikke fået skabt en klar rollefordeling og -afklaring, og man har ikke haft en fælles planlægning og derfor heller ikke et fælles billede af, hvor undervisningen har skullet bevæge sig hen.

Når skolerne skal etablere nye samarbejdsrelationer med både pædagoger og eksterne parter, er det derfor relevant, at de har fokus på både rolleafklaring og fælles planlægning.

Elever med særlige behov

En af de bekymringer, der er blevet formuleret i forlængelse af folkeskolereformen, er den betydning, som den nye skoledag vil have for elever med særlige behov.

Udviklingsprojekterne viser, at skolerne har gjort forskellige erfaringer med, hvordan elever med særlige behov trives i den nye skoledag. Nogle skoler vurderer, at elever med særlige behov trives i den nye struktur, mens andre skoler oplever, at disse elever har vanskeligt ved at finde sig til rette i den nye skoledag.

Naur-Sir Skole i Holstebro Kommune er en af de skoler, der vurderer, at dens elever med særlige behov trives i den nye skoledag. For skolen var det en glædelig overraskelse, da man i begyndelsen var både bekymret over og skeptisk over for, hvordan bl.a. elever med særlige behov ville håndtere en hverdag uden fagopdelt undervisning og afgrænsede lektioner. Skolen oplevede dog, at eleverne reagerede positivt på en hverdag, der ikke rummede en masse skift og brud, men i stedet bestod af ét sammenhængende forløb. På denne måde skulle eleverne nemlig ikke konstant omstille sig til nye fag med nye lærere og nye undervisningsstrukturer.

På andre skoler har man både set elever, der trives i de nye rammer, men også elever, som har haft det vanskeligt. På Amager Fælled Skole i Københavns Kommune oplevede man, at nogle elever med særlige behov havde svært ved at finde sig til rette i en mere løst struktureret skoledag uden tydelige afgrænsninger mellem fag og lektioner. Her skulle lærerne hjælpe dem med selv at opbygge en fast struktur for hverdagen, hvor de selv planlagde pauser og alenetid.

Også på Herstedlund Skole i Albertslund Kommune erfarede man, at nogle elever med særlige behov havde vanskeligt ved at finde sig til rette i den nye skoledag.

Dette gjorde sig særligt gældende i de klasser, hvor elever fra almenklasser og specialklasser var sammen.

Her oplevede lærerne en større grad af uro og manglende koncentration blandt elever med særlige behov. Særligt var det udtalt, når undervisningen foregik uden for det almindelige klasselokale og i nogle andre rammer end dem, eleverne kendte. Fremover vil man på Herstedlund Skole derfor organisere undervisningen anderledes, bl.a. ved at inddele eleverne i mindre hold.

Skolernes erfaringer viser altså, at der kan være behov for at hjælpe nogle elever med at skabe nogle nye strukturer, hvis de kendte strukturer og rammer nedbrydes.

Samarbejdet med forældre

Hvordan folkeskolereformen kommer til at påvirke samarbejdet med forældrene, er også noget, som har været debatteret på skoler, i kommuner og i hjemmene. Nogle skoler og forældre har ytret bekymring for, om det fremover bliver vanskeligere at følge med i elevernes skoledag. Særligt hvis eleverne fremover laver lektier i skoletiden i stedet for i hjemmet.
Enkelte skoler haft særlig fokus på, hvilken betydning reformen har for skole-hjem-samarbejdet, og hvordan man fremover kan fastholde og evt. styrke samarbejdet. Nogle skoler har igangsat projekter, der skal bidrage til at styrke forældrenes rolle i elevernes forberedelse til undervisningen. Andre skoler har gjort erfaringer med, hvordan man får forældrene til at deltage aktivt i selve skoledagen, bl.a. som gæstelærere.

Projekterne bærer forskellige erfaringer med sig.

På Erritsø Fællesskole i Fredericia Kommune har man ønsket at give forældrene en meget fremtrædende rolle i elevernes forberedelse til undervisningen. Dette er sket gennem udviklingsprojektet Flipped classroom, hvor eleverne fx præsenteres for et nyt stof ved at se en video om dette hjemme. En væsentlig del af undervisningen er således rykket fra skolen og hjem som en del af elevens forberedelse til undervisningen. Projektet er etableret ud fra en antagelse om, at man ved at inddrage forældrene i elevernes forberedelse til undervisningen kan styrke elevernes læringslyst. Forældrene har i projektperioden været gennem undervisningsforløb, hvor de bl.a. er blevet informeret om tankerne bag Flipped classroom, hvor de selv har prøvet at anvende de apps, som eleverne har skullet bruge i forberedelsen til undervisningen. I evalueringsrapporten understreger skolen, at man skal være varsom med at tolke resultaterne efter kun en måned. De overordnede erfaringer er dog positive. Forældrene oplever, at dialogen mellem skole og hjem er

styrket, og de har lettere ved at følge med i den undervisning, eleverne modtager.

På Aalbæk Skole i Frederikshavns Kommune og Tårnborg Skole i Slagelse Kommune har man ønsket at gøre forældrene aktive i elevernes skoledag. På begge skoler har man ønsket at få forældrene til at deltage i skoledagen som gæstelærere. Til de to projekter knytter der sig forskellige erfaringer. På Aalbæk Skole havde man svært ved at få forældrene til at deltage. Her skulle de deltage i undervisningen i aktiviteter såsom volley og skak, men det viste sig at være vanskeligt. Dels fordi forældrene selv var på arbejde i det pågældende tidsrum, dels fordi forældrene ikke ønskede at undervise i aktiviteter, de ikke selv havde viden om.

På Tårnborg Skole havde man større succes med at inddrage forældrene som gæstelærere. Her deltog to forældre i et undervisningsforløb om sundhed og madlavning. Konkret varetog de hver især undervisningen i hhv. marokkansk og tyrkisk madlavning. Skolen oplevede, at forældrenes inddragelse var med til at øge elevernes motivation i undervisningen, og samtidig vurderer skolen, at det var med til at styrke deres interesse for forskellige madkulturer.

Erfaringerne fra de to projekter vidner om, at det kan være meningsfuldt at inddrage forældre som gæstelærere i undervisningen. Men det kræver, at forældrene føler sig kompetente til at deltage i den konkrete undervisning, og at det planlægges, således at det praktisk kan lade sig gøre.

Erfaringer med reformen i sin helhed

Flere skoler og kommuner har sat sig for at prøve kræfter med reformen i sin helhed. Det er bl.a. tilfældet på Naur-Sir Skole og Amager Fælled Skole samt i Fredensborg Kommune, der får en særlig opmærksomhed i dette afsnit, fordi de anlægger et metaperspektiv på erfaringerne med reformen. De interesserer sig ikke alene for at afprøve forskellige elementer i reformen, men har også blik for, hvad der sker i en skole, når man fra den ene dag til den anden indfører en ny og omfattende folkeskolereform.

Hold fast i det, der allerede virker

For nogle skoler har arbejdet med folkeskolereformen været en anledning til at bryde med alle kendte og traditionelle strukturer: nye fag, nye samarbejdsrelationer, ny hverdag.

For nogle af de deltagende skoler lyder et centralt budskab, at de nye tiltag bør formuleres som led i en grundig proces, hvor skolerne aktivt tager stilling til deres nuværende praksis.

Naur-Sir Skole er én af de skoler, der har afprøvet hele reformen i en otteugersperiode. I skolens evalueringsrapport fremgår det, at de indledte processen med at lave en grundig analyse af, hvad der kendetegner skolen og dens praksis.

NAUR-SIR SKOLE, HOLSTEBRO KOMMUNE

Skoleleder i evalueringsrapport
"For at skabe udvikling er det vigtigt at analysere det værende – det, som allerede er – og få klarlagt, hvor vi står nu, og hvor vi vil hen (…) Derfor startede vi med at analysere det værende og tage stilling til, hvad vi ønskede at bevare, og hvad vi ønskede at udfordre. Denne proces var med til at synliggøre, at der var meget, som vi gjorde rigtig godt, og som vi ikke ville/måtte miste."

På den pågældende skole bidrog denne proces, ifølge evalueringsrapporten, til at skabe ro blandt skolens ansatte: Det blev tydeligt for alle, at "ikke al praksis var i spil og til forhandling".

På flere skoler er det en erfaring, at det har krævet meget energi for lærerne at planlægge nye aktiviteter og skabe nogle nye strukturer og rammer for undervisningen. Der har derfor været behov for en grundig planlægning og reformen kalder på gode samarbejdsrelationer, men også på en prioritering af, hvilke projekter og indsatser man især vil prioritere. Dette er især en af de læringspunkter som Amager Fælled Skole og Fredensborg Kommune fremhæver.

Balancen mellem variation og "klassiske" strukturer

En konklusion, der går igen både på Naur-Sir Skole, på Amager Fælled Skole og i Fredensborg Kommune, er, at eleverne ser ud til at trives med den nye skoledag. Skolerne oplever gennemgående, at eleverne motiveres af de nye aktiviteter både i og uden for den fagopdelte undervisning, og elever udtaler, at den længere skoledag ikke føles så lang, som de havde frygtet. På Humlebæk Skole i Fredensborg Kommune har man bl.a. samarbejdet med Skov- og Naturstyrelsen og gennemført dele af undervisningen i skoven. I evalueringsrapporten fra Fredensborg Kommune kan man både læse om en elev, der fortæller, at det er lettere at lære matematik, når man er ude i naturen, og om en elev, der synes, at undervisningen føles som et frikvarter.

AMAGER FÆLLED SKOLE, KØBENHAVNS KOMMUNE

Skoleleder i evalueringsrapport
"Lærerne oplever, at det var en uge, som krævede en ekstraordinær indsats. Derfor peger de på, at der næste skoleår bliver et stort behov for, at tiden struktureres godt. Det er vigtigt, at lærerne kan dele hinandens forberedelse, hvis tiden skal slå til. Dette peger på et behov for teamudvikling som understøttende for implementeringen af folkeskolereformen."

I evalueringsrapporterne kan man også læse om medarbejdere der ser nogle spændende potentialer i folkeskolereformen. På Amager Fælled Skole oplever lærerne, at deres afprøvning af reformen gav mulighed for fordybelse, bl.a. på grund af en ny blokstruktur, der gav flere sammenhængende timer i de enkelte fag, og fordi skolens ringetider var afskaffet. Og på tværs af skolernes forskellige indsatser kan man læse om lærere og pædagoger, der oplever at elevernes motivation styrkes, når undervisningen og skoledagen består af bl.a. motion, bevægelse og musiske aktiviteter.

For både elever og lærere ser den nye skoledag med nye fag og nye læringsmiljøer således ud til at rumme et spændende potentiale med hensyn til at øge elevernes motivation og trivsel.

Evalueringsrapporterne vidner også om, at det for skolerne er vigtigt at finde en passende balance mellem nye aktiviteter og strukturer og traditionelle undervisningsformer.

Fra nogle af de deltagende skoler i Fredensborg Kommune lyder det, at nogle elever har efterspurgt den "klassiske skoledag". Især de bogligt stærke elever udtrykker bekymring for, om den nye skoledag med nye strukturer og aktiviteter, giver det samme læringsudbytte som den traditionelle skoledag. På Amager Fælled Skole og i Fredensborg Kommune er der lærere, der bemærker, at man let kan komme til at planlægge for mange nye projekter, hvilket resulterer i, at lærerne kommer og at undervisningen bliver for overfladisk og forvirrende for eleverne. En konklusion hos skolerne er derfor, at det er godt at variere skoledagen, men at man skal passe på med ikke at igangsætte fir mange nye aktiviteter, da dette kan virke udmattende for eleverne.

FREDENSBORG KOMMUNE

Elev i 8. klasse i evalueringsrapport
"Det er nemmere at lære matematik i det fri, end når man sidder med en bog. Måske ved man ikke, hvad man skal bruge matematikken til, når man sidder med en bog, men det finder man ud af, når det foregår i naturen og med rigtige opgaver."

NAUR-SIR SKOLE I HOLSTEBRO KOMMUNE

Hele reformen afprøvet i otte uger

På Naur-Sir Skole har man inddraget stort set alle reformens elementer i et otteugers udviklingsprojekt for 5. og 6. klasse. Temaet for projektet var 2. Verdenskrig – set med børns øjne, og forløbet blev primært planlagt, gennemført og evalueret af tre lærere og en pædagog.

I projektet samarbejdede man med Holstebro Musikskole og Holstebro Ungdomsskole, man tilbød lektiehjælp og timer til faglig fordybelse, lærere og pædagoger samarbejdede om undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse, og lærerne samarbejdede på tværs af faggrænser.

I perioden brød man med alle de klassiske strukturer, der tidligere har kendetegnet skoledagen på Naur-Sir Skole. Undervisningen foregik som ét sammenhængende projekt – dvs. at lektioner, fag og ringetider var fjernet.

FREDENSBORG KOMMUNE

Reformens elementer afprøvet på forskellige skoler

I Fredensborg Kommune har samtlige skoler deltaget i Undervisningsministeriets udviklingsprojekt. Det betyder, at i alt 400 elever, 27 lærere og 18 pædagoger har afprøvet de forskellige elementer i reformen. Hver skole har valgt sit eget fokusområde, og på det kommunale plan har man løbende fulgt processen og afsluttende fulgt op på de enkelte skolers erfaringer. På denne baggrund har Fredensborg Kommune fået et relevant indblik i både de enkelte indsatsområder og i den nye skoledag som helhed.

Ønsker du at læse mere om projektet i Fredensborg Kommune, kan du **besøge projektets hjemmeside**.

SKOLER, DER HAR GJORT ERFARINGER MED REFORMEN I DENS HELHED

Fredensborg Kommune, samtlige skoler
har afprøvet alle reformens elementer på alle kommunens skoler. Skolerne har hver især haft specifikke indsatsområder, og kommunen har samlet op på alle erfaringer i én samlet afrapportering.

Frederikshavn Kommune, Nordstjerneskolen
har inddraget størstedelen af reformens elementer for alle klassetrin. Her har skolen bl.a. styrket samarbejdet mellem lærere og pædagoger, haft øget fokus på motion og bevægelse, afsat timer til faglig fordybelse og inddraget musik i skoledagen.

Holstebro Kommune, Naur-Sir Skole
har inddraget størstedelen af reformens elementer i et otteugers temaforløb for 5. og 6. klasse med titlen 2. Verdenskrig – set med børns øjne.

Københavns Kommune, Amager Fælled Skole
har inddraget størstedelen af reformens elementer i én uge for alle klassetrin. Skolen har bl.a. udvidet skoledagen, haft særlig fokus på læringsmål, samarbejdet med eksterne parter og haft øget fokus på motion og bevægelse.

Odense Kommune, Risingskolen
har gennemført i alt 17 forskellige projekter, som inde holder elementer fra reformen.

Roskilde Kommune, Trekronerskolen
har inddraget størstedelen af reformens elementer i én uge for 4.-6. klasse. Skolen har bl.a. udvidet skoledagen, haft styrket samarbejde mellem lærere og pædagoger og øget fokus på motion og bevægelse samt samarbejdet med lokale idrætsforeninger.

Vejle Kommune, Gårslev Skole
har inddraget størstedelen af reformens elementer for elever på 0.-6. klassetrin. Skolen har bl.a. haft styrket samarbejde mellem lærere og pædagoger, suppleret den fagopdelte undervisning med understøttende undervisning, haft øget fokus på bevægelse, tilbudt lektiecafé og øget timetallet.

Aalborg Kommune, Herningvej Skole
har inddraget størstedelen af reformens elementer i ca. to måneder for alle klassetrin. Her har skolen bl.a. arbejdet med varierede undervisningsformer, haft styrket samarbejde mellem lærere og pædagoger, haft øget fokus på motion og bevægelse, samarbejdet med eksterne samarbejdspartnere og haft et øget timetal.

Introduktion til de syv temaer

Nedenfor kan du få et overblik over de erfaringer, du kan læse om under katalogets syv temaer.

Varieret og anvendelsesorienteret undervisning
I dette kapitel kan du læse om anderledes undervisningsaktiviteter, som skolerne oplever virker motiverende på eleverne, og som måske især er med til at aktivere og motivere elever, der normalt ville være mere tilbageholdende af forskellige grunde. Du kan også læse om de erfaringer, skolerne har gjort omkring organiseringen og tilrettelæggelsen af disse aktiviteter.

Samarbejdet med eksterne – den åbne skole
Dette kapitel præsenterer erfaringer fra skoler, hvor samarbejdet med eksterne parter har været medvirkende til en større motivation og herigennem et større læringsudbytte blandt eleverne. Du kan også læse om skoler, der har benyttet det eksterne samarbejde med fagfolk med specialiseret viden som en slags efteruddannelse af skolens lærere. Du kan herudover læse om skoler, der benytter det eksterne samarbejde til at skabe en mere varieret skoledag med hensyn til både indhold og læringsformer.

Samarbejdet mellem lærere og pædagoger
I kapitlet beskrives skoler, hvor et styrket lærer-pædagog-samarbejde har medvirket til øget trivsel hos eleverne. Du kan også læse om skoler, hvor pædagoger er med til at sikre en mere varieret og mere sammenhængende skoledag, bl.a. ved at varetage understøttende undervisning som fx bevægelsesaktiviteter, lektiecafé og valghold.

Motion og bevægelse
I dette kapitel kan du læse om skoler, der gennem forsøg med motion og bevægelse har øget motivationen og koncentrationen blandt eleverne samt skabt stærkere sociale fællesskaber. Du kan læse om skoler, der har arbejdet med at inddrage bevægelsesaktiviteterne i den fagopdelte undervisning, og du kan læse om skoler, der fx har indlagt bevægelsesbånd og voksenstyret bevægelse i frikvartererne.

Musik i skoledagen
Dette kapitel stiller skarpt på de projekter, der har styrket den musiske dimension i skolen og i undervisningen. Både som en selvstændig aktivitet og som en integreret del i de øvrige fag. Du kan læse om skolernes erfaringer med, hvordan de musiske aktiviteter kan styrke elevernes læring og trivsel. Både musisk, men også hvad angår elevernes generelle skolegang.

Lektiehjælp og faglig fordybelse
I dette kapitel præsenteres ni skolers erfaringer med forskellige former for lektiehjælp og faglig fordybelse. Du kan både læse om skoler, der har gennemført forsøg med traditionelle lektiecaféer, og skoler, der har forsøgt at nytænke konceptet.

Du kan også læse om skolernes erfaringer med, dels hvordan de har arbejdet med at motivere eleverne til at deltage i lektiecaféen, dels hvilket udbytte de oplever eleverne har af tilbuddet.

Valgfag
I dette kapitel kan du læse om de erfaringer, nogle skoler har gjort med at udbyde valgfag. Du kan bl.a. læse om skoler, der har samarbejdet med ungdomsskoler og idrætsforeninger. Du kan også finde inspiration til forskellige typer af valgfag, og du kan finde gode råd til, hvad man især skal være opmærksom på, når man tilbyder valgfag.

Varieret og anvendelsesorienteret undervisning

Variation er en central del af folkeskolereformen. En længere skoledag skal ikke blot være "mere af det samme", men indeholde en mere varieret og anvendelsesorienteret undervisning. I dette kapitel kan du læse om 25 skolers erfaringer med at skabe motivation og læringsparathed gennem anderledes og mere anvendelsesorienterede undervisningsforløb.

Når skoleåret 2014-15 går i gang, skal eleverne tilbringe flere timer i skolen. De ekstra timer skal dels bruges til flere fagopdelte timer i især dansk og matematik, dels til understøttende undervisning.

Det er et centralt element i reformen, at en længere skoledag ikke bare skal være "mere af det samme". Tværtimod skal eleverne opleve en mere varieret og anvendelsesorienteret undervisning. Dette gælder både i den fagopdelte undervisning og i den understøttende undervisning.

Ambitionen om mere varieret og anvendelsesorienteret undervisning dækker således bredt og en stor del af de projekter, der indgår i inspirationsprogrammet indeholder varieret undervisning. Emnet berøres derfor også i denne rapports øvrige kapitler.

I dette kapitel kan du læse om anderledes undervisningsaktiviteter, som skolerne oplever virker motiverende på eleverne, og som måske især er med til at aktivere og motivere elever, der normalt ville være mere tilbageholdende af forskellige grunde. Du kan også læse om de erfaringer skolerne har gjort sig omkring organiseringen og tilrettelæggelsen af disse aktiviteter.

Understøttende og varieret undervisning

De projekter, skolerne har gennemført, og som præsenteres i dette kapitel, falder inden for to grupper. Den ene gruppe indeholder eksempler på understøttende undervisning. Det er projekter, hvor man ved siden af den fagopdelte undervisning arbejder med anderledes aktiviteter på og uden for skolen. Et væsentligt formål med disse aktiviteter har været at skabe motivation og gejst blandt eleverne – i mange tilfælde drejer det sig om de ældste elever.

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL ARBEJDE MED VARIERET OG ANVENDELSESORIENTERET UNDERVISNING

- Tænk i tidsforbrug og tidsudstrækning. Der kan opstå en vis træthed, hvis projektet varer mere end fire-fem uger. Komprimerede forløb med tid til fordybelse kan derfor være at foretrække.
- Sørg for at forberede projektet i god tid, og sørg for at have alle relevante parter (ledelse, pædagoger, eksterne) med allerede i forberedelsen.
- Det er vigtigt med en indledende forventningsafstemning og rolleafklaring. Husk desuden tid til løbende sparring og evaluering
- Sørg for, at der er styr på teknologien. I projekter, der indbefatter anvendelse af nyere teknologi, er det vigtigt, at teknologien virker.
- De involverede lærere skal have et vist kendskab til den anvendte teknologi – også selvom der er eksperter tilknyttet.
- Autenticitet er vigtigt. I de gennemførte projekter fremhæves det som en fordel, at eleverne har arbejde med rigtigt værktøj og rigtigt software. Det er med til at gøre dem stolte af de produkter, de laver.

Den anden type projekter er forløb i eller på tværs af fag, hvor man har anvendt nye arbejdsformer eller teknologier.

Projekter inden for den understøttende undervisning

Den understøttende undervisning skal anvendes til aktiviteter, der enten har direkte sammenhæng med undervisningen i folkeskolens fag og obligatoriske emner eller sigter mod at styrke elevernes læringsparathed, sociale kompetencer, alsidige udvikling, motivation og trivsel.

Skolernes projekter har i høj gad haft fokus på motivation og på at "fange" elever, der af forskellige grunde har mistet motivationen for skole og undervisning. Skolerne oplever, at det især et problem i de større klasser, og skolernes projekter retter sig derfor især mod udskolingen og til dels mellemtrinnet.

Fokus på naturfaglighed

I den understøttende undervisning har flere skoler haft særlig fokus på naturvidenskab, og i skolernes evalueringsrapporter kan man finde en række interessante eksempler på, hvordan der i den understøttende undervisning kan arbejdes med naturvidenskab. I alt 11 skoler har arbejdet med understøttende naturfaglig undervisning. Ud over at skolerne har ønsket, at den supplerende undervisning skulle øge elevernes generelle motivation, har man også været optaget af at gøre naturvidenskab interessant for eleverne, for at eleverne skulle fatte interesse for og blive bedre til naturvidenskab. Ofte er det en målsætning, der er formuleret på kommunalt niveau.

I samtlige projekter er der arbejdet ud fra tilgangen Inquiry Based Science Education (IBSE). I IBSE arbejder man ud fra en opdagende og undersøgende fremgangsmåde, hvor eleverne selv gennemfører eksperimenter, som skal udvikle deres kognitive kompetencer, så de kan formulere en mulig forklaring på den overordnede naturfaglige sammenhæng. Der er formuleret kompetencemål for de forskellige faser i IBSE, som eleverne på Fyn har selvevalueret i forhold til. Et element i IBSE, som indgik både på Herstedlund Skole i Albertslund og på skolerne i Fåborg-Midtfyn Kommune, var formidlingsaspektet. Begge steder beskrives det i skolernes evalueringsrapport som meget motiverende for eleverne, at de skulle formidle det, de havde lært, til andre – nogle, de ikke kendte. På Herstedlund Skole foregik formidlingen vha. PowerPoint og oplæg for de yngre klasser. På Fyn arbejdede man med teater.

Inden for IBSE-konceptet har skolerne sat forskellige projekter i gang. På de otte skoler i Fåborg-Midtfyn Kommune har man arbejdet med naturfaglige camps på Ryslinge Højskole – en slags naturfaglige lejrskoler for elever i 6. klasse hhv. 8. klasse. Campene, der hver varede tre dage, blev gennemført på tværs af flere skoler. Derfor begyndte de med *icebreakers* – øvelser, hvor eleverne lærte hinanden at kende, og dernæst fulgte værksteder med teknologisk indhold (Lego Mindstorms) hhv. naturvidenskabeligt indhold (lys/øjet). Sidst men ikke mindst skulle eleverne formidle til hinanden, hvad de havde lært. Det skete via en introduktion til *videnskabsteater*.

Projektet er båret af en antagelse om, at man ved at nedbryde grænserne mellem klasserumsundervisning og projektundervisning kan skabe et nyt og spændende læringsmiljø, der får flere elever til at interessere sig for naturfag.

På Paradisbakkeskolen og Hans Rømer Skolen i Bornholms Regionskommune har man arbejdet med kortere naturfaglige kurser for 6. og 7. årgang. Her foregik undervisningen på skolen, men med inddragelse af en vejleder fra NaturBornholm. På disse kurser trænede man elevernes praktiske naturfaglige færdigheder, fx brug af mikroskop og andre instrumenter. Baggrunden var en oplevelse af, at den direkte instruktion fyldte for meget i den fagopdelte undervisning og skabte for mange afbrydelser og for megen uro.

Ved at udskille undervisningen i færdigheder ønskede man at skabe ro til og bedre basis for en mere målrettet videnbaseret undervisning i den traditionelle fagopdelte naturfagsundervisning.

Et sidste eksempel på en skole, der har haft særlig fokus på det naturfaglige, er Herstedlund Skole. Her har den understøttende undervisning fundet sted tre timer om ugen efter normal skoletid. Projektet varede seks uger og rettede sig mod elever i 8. klasse. Den understøttende undervisning var bygget op som fælles gennemgang af naturvidenskabeligt stof efterfulgt af øvelser og eksperimenter og afsluttende refleksion (logbog). Over halvdelen af eleverne har et andet modersmål end dansk. I dette projekt var der derfor særlig fokus på sprogtræning og begrebsdannelse med inddragelse af dansk som andetsprog-lærere. Desuden indgik en klubpædagog i undervisningen.

Understøttende undervisning, der skal løse konkrete udfordringer

Tre andre skoler har arbejdet med understøttende undervisning. Der er her tale om understøttelse, der er længere fra den fagopdelte undervisning, end det var tilfældet med naturfagsprojekterne. I stedet har man set den understøttende undervisning som en mulighed for

MOU SKOLE I AALBORG KOMMUNE

Skoleskak for alle elever på 0.-8. klassetrin

På Mou skole gennemførte man et skakforløb i alle skolens klasser til og med 8. klassetrin. Forløbet strakte sig over ca. ti uger og i alt 21 lektioner. I indskolingen foregik en stor del af forløbet på tværs af klasser og klassetrin, mens eleverne på mellemtrinnet og i udskolingen altovervejende gennemførte forløbet klassevis.

Forløbet var inspireret af Dansk Skoleskak på følgende punkter:

- Tre deltagende lærere eller undervisningsassistenter gennemførte skoleskaklæreruddannelsen hos Dansk Skoleskak.
- Skolen brugte undervisningsmaterialer fra Dansk Skoleskak (primært fra materialet SKAK+MAT).
- Skolen deltog i Skolernes Skakdag.

Baggrunden for forløbet var en oplevelse blandt lærere og pædagoger af, at læringsmiljøet – især i indskolingen – er præget af urolige elever og en jeg er mig selv nærmestholdning. Med skakforløbet ønskede man at styrke elevernes koncentrationsevne og deres sociale færdigheder. På baggrund af dokumentation fra Dansk Skoleskak havde man på skolen en antagelse om, at dette på længere sigt ville bidrage til øget læring. Derudover ønskede man på kort sigt at styrke elevernes matematikkompetencer og deres sprogfærdigheder.

Samlet set vurderer lærerne på skolen, at målene om styrket koncentrationsevne og bedre sociale færdigheder er opnået. Desuden ser det ud til, at der er sket en umiddelbar forbedring af nogle matematikkompetencer, men i mindre grad af sprogfærdigheder. Den altovervejende erfaring er dog, at udbyttet varierer meget eleverne imellem. Skolen har erfaret, at især de fagligt svage elever profiterede af forløbet – ikke mindst, når de spillede med fagligt stærke elever. Skolen vurderer, at forløbet virker inkluderende.

Skolen vurderer på baggrund af forløbet, at skak er velegnet som understøttende aktivitet, og overvejer desuden at indføre skak som valgfag fremover.

at komme nogle specifikke udfordringer, der knytter sig til den specifikke skole, til livs.

Både på Tingkærskolen i Odense Kommune og på Strandgårdskolen i Ishøj Kommune satte man med projekterne fokus på udskolingseleverne. Der var tale om 8.-klasseselever, som man var bekymret for med hensyn til fremtiden. På Tingkærskolen handlede bekymringen om, at en gruppe velbegavede elever ikke præsterede i overensstemmelse med deres evner. Derfor gennemførte man over fire uger ugentlige målfastsættelsessamtaler med disse elever med det formål at gøre eleverne bevidste om, hvordan de kunne flytte sig og udnytte deres potentiale.

På Strandgårdskolen handlede bekymringen i højere grad om en gruppe elever fra uddannelsesfremmede hjem, som var i risikogruppen for ikke at gennemføre en ungdomsuddannelse. Man havde på skolen erfaring for, at for mange elever – herunder elever fra uddannelsesfremmede hjem – pr. automatik vælger gymnasiet. For at åbne deres øjne for andre muligheder gennemførte skolen et seksugers forløb i samarbejde med en nærliggende teknisk skole, hvor 18 elever gennem seks uger fik lov til at arbejde tre timer om ugen inden for tømrer- og snedkerfaget. Målene var at skabe motivation og glæde for skolegangen, afdække elevernes praktiske kompetencer, skabe kultur for rettidig mødetid og på længere sigt at gøre eleverne uddannelsesparate i forhold til at vælge og gennemføre en passende ungdomsuddannelse. Forløbet udmærkede sig ved sin realisme, idet eleverne havde rigtigt arbejdstøj, rigtigt værktøj og en rigtig skurvogn.

Erfaringer med den understøttende undervisning

Det går igen i næsten alle projekter, at elever, der til daglig kan være tilbageholdende, blomstrer op i forbindelse med projekterne. Denne opblomstring kobles som regel til individuelle succesoplevelser, dvs. situationer, hvor den enkelte elev oplever at mestre noget nyt eller udviser særlige kompetencer, som ikke er i fokus i den traditionelle undervisning.

Strandgårdskolen beskriver, hvordan de har opnået de opstillede mål, og fremhæver fx oplevelsen af en markant øget selvtillid blandt elever, der har opnået eller fået

afdækket nye kompetencer inden for tømrerfaget – typisk elever, der ikke markerer sig i den traditionelle fagopdelte undervisning.

På Herstedlund Skole har man også oplevet et stort udbytte. Konkret har skolen observeret, at især midtergruppen præsterer bedre fagligt efter projektet om naturvidenskab og sprogtræning, og generelt oplever lærerne en større interesse for naturvidenskab – konkret udmøntet i, at flere elever ønsker at deltage på et kommunalt talenthold næste skoleår. Og tilsvarende vurderer lærerne i de øvrige projekter, at eleverne er blevet mere interesseret i naturfag og naturvidenskab, og eleverne har også selv i forbindelse med projektevalueringen vurderet, at de er blevet fagligt bedre.

På Herstedlund Skole beskriver lærerne flere udfordringer med manglende fremmøde og uro, end de øvrige skoler gør. Erfaringen forklares bl.a. med, at projekttimerne lå sent – efter den almindelige undervisning, og at der blandt eleverne var en stor gruppe nyinkluderede elever.

Projekter med fokus på variation i den fagopdelte undervisning

De projekter, som forsøger at skabe variation i den fagopdelte undervisning, har haft som formål at øge elevernes motivation og engagement. Men i lige så høj grad har skolerne været optaget af, at variationen i den enkelte lektion skal bidrage til at styrke elevernes koncentrationsevne.

Fokus på nye teknologier

En del skoler ser tilsyneladende et spændende potentiale i at anvende forskellige teknologier i undervisningen. Skolernes evalueringsrapporter fortæller om skoler, der har anvendt iPads, animationsteknikker, vinylcuttere, tre-d-printere m.m. Skolerne ser de forskellige teknologier som en mulighed for at skabe variation i den fagopdelte undervisning. Herudover er det et centralt mål at udvikle elevernes innovative og kreative kompetencer.

I Viborg Kommune har tre skoler gjort erfaringer med, hvordan animationer kan være med til at variere undervisningen i forskellige fag, fx dansk og fysik. Formålet var at eleverne gennem brug af animation skulle tilegne sig faglig viden om specifikke emner, opleve øget nysgerrighed og virkelyst og udvide mulighederne for samarbejde, kreativitet og sammenhold i relation til opgaveløsningen.

Projektet er gennemført i samarbejde med Center for Animationspædagogik og har rettet sig mod elever i 5.-7. klasse. I projektet har eleverne lavet animationsfilm om faglige emner såsom dansk grammatik, det periodiske system og Universet. I arbejdet med animationerne har de benyttet sig af forskellige programmer og apps.

Ønsker du at se de produkter, eleverne har lavet, kan du besøge deres **hjemmeside.**

Et andet eksempel på skoler, der har præsenteret eleverne for nye teknologier, er NOVAskolen i Vejle Kommune og Kirsebærhavens Skole i Københavns Kommune. De har begge været inspireret af FabLab-konceptet, der arbejder med design og kreative processer med inddragelse af nyeste teknologi. Begge skoler har samarbejdet med lokale FabLabs.

På NOVAskolen indgik lederen af FabLab@School i et forløb, hvor eleverne i en 5.-klasse inddrog fagene billedkunst og matematik i arbejdet med design. Eleverne i en 5.-klasse arbejdede med opgaven Design en udsmykning til din klassekammerat, der fortæller om hans/hendes personlighed. Eleverne arbejdede både med beskrivelse af designet, skitsetegning og praktisk udførelse af designet. I udførelsen indgik arbejde med digitale programmeringsværktøjer. Projektet resulterede i forskellige produkter, herunder sandblæste glasskåle og T-shirts, som blev udstillet dels på skolen, dels i lokalsamfundet.

På Kirsebærhavens Skole var det alene lærerne, der var på kursus hos FabLab, hvorefter de lavede deres eget "minilab" i samarbejde med det lokale bibliotek. Her tog man udgangspunkt i Minecraft, et spil, som de fleste elever kendte i forvejen, og arbejdede endvidere med tre-d-printere m.m. i arbejdet med at skabe en stop-motion-film. Projektet involverede elever på tværs af klassetrin og inddrog danskfaget, men forløbet lå om eftermiddagen og var frivilligt, og de danskfaglige mål var ikke fremherskende.

Flere skoler har benyttet lejligheden til at opkvalificere på it-siden, hvilket også er en vigtig del af folkeskolereformen. Konkret har flere skoler investeret i iPads til eleverne, og de involverede lærere og i nogle tilfælde pædagoger har deltaget i kompetenceudviklingsforløb.

Fokus på kreativitet og anvendelighed

Der er også skoler, som i deres projekter har haft fokus på, hvordan de i undervisningen kan skabe kreativitet og anvendelsesorientering – og hvordan dette kan understøtte variationen i den fagopdelte undervisning. Her har skolerne haft fokus på anderledes arbejdsformer med det formål at skabe øget motivation blandt eleverne – og dermed også øget læring.

Et eksempel på dette ses på Herstedvester Skole i Albertslund Kommune. Projektet var et samarbejde mellem Herstedvester Skole og den lokale ungdomsklub Albertslund Motorsports Center. Projektet rettede sig mod samtlige elever i tre 8.-klasser, og det overordnede formål var at bringe matematikken ud af klasseværelset og bruge den på gokartbanen. Eleverne skulle "finde opgaverne" på banen og bagefter regne på dem på skolen. Dermed blev der skabt en tydelig kobling mellem teori og praksis.

Et andet eksempel med matematik blev gennemført på Halgård Skole i Holstebro Kommune. Her var målgruppen en 1.-klasse, der arbejdede med talforståelse. Målet med projektet var at inddrage forskellige (kreative) læringsstile. Derfor arbejdede klassen med udformning af store taltavler og tællesnore med perler.

Erfaringer med at skabe variation i den fagopdelte undervisning

De skoler, der har arbejdet med at skabe variation i den fagopdelte undervisning, vurderer gennemgående, at projekterne har været succesfulde. Eleverne er blevet meget optaget af de kreative og teknologiske processer og har arbejdet meget engageret.

I de projekter, der har haft særlig fokus på at introducere eleverne nye teknologier, vurderer man, at der på lang sigt vil være basis for et større fagligt udbytte. Når eleverne (og lærerne) første gang skal anvende nye teknologier, går der meget tid med tilegnelsen af disse teknologier, men når først teknologien er kendt, vil den fremover kunne være et effektivt redskab i forbindelse med læring. Skolerne er dog samtidig også opmærksomme på, at det er vigtigt at anvende teknologierne, hvor de giver mening, og ikke bare for teknologiens egen skyld. Herudover er det essentielt – og for nogle måske banalt – at teknologien virker. Således påpeger skolerne, at dette er en opmærksomhed, der er vigtig at have.

På de skoler, der har haft en særlig fokus på kreativitet og anvendelighed i undervisningen, vurderer man også, at elevernes motivation øges. Skolerne har oplevet, at eleverne blev engagerede gennem de nye og anderledes undervisningsformer. Samtidig er der skoler, der bemærker, at man med de mange nye aktiviteter ikke må glemme fagene og deres faglighed. Dette ser man bl.a. på Herstedvester Skole, hvor gokartkørslen i et vist omfang kom til at stå i vejen for arbejdet med matematik.

TÅRNBORG SKOLE I SLAGELSE KOMMUNE

Madkundskab – nytænkning af hjemkundskab

På Tårnborg Skole har man i et syvugers forløb med 6. klasse afprøvet en varieret undervisning, der kunne indgå i det nye fag madkundskab. Lærerne i hjemkundskab har ledet projektet i tæt samarbejde med andre faglærere – primært læreren i natur/teknik. Eleverne har ud over at lave mad gennemført forsøg med hævemidler og gæringsprocesser.

I projektet har man inddraget både forældre som gæstelærere (mad fra Marokko og fra Tyrkiet) og eksperter i form af en kok fra Meyers Madhus, der underviste eleverne. Desuden indgik elev til elev-læring, idet eleverne fra 6. klasse besøgte skolens øvrige klasser og formidlede, hvad de havde lært. I den forbindelse uddelte de hjemmebagte kanelsnegle til alle elever.

Lærerne beskriver at have oplevet en synergieffekt ved, at eleverne har beskæftiget sig med de samme ting på tværs af fag og i både teori og praksis. De har oplevet, at eleverne (også pigerne) er blevet fortrolige med fysik/kemi, og de har oplevet et stort engagement.

Desuden har de oplevet en social styrke, idet klassen – i modsætning til hvad der gælder for traditionel, holdopdelt hjemkundskab – har været sammen. Skolen har dog også erfaret, at det er vanskeligt for eleverne at koble teori og praksis, og lærerne har undervejs i projektet måttet nedtone det teoretiske element lidt. Noget af udfordringen bunder blandt andet i en forforståelse blandt eleverne om, at der bør laves mad hver gang. Denne forforståelse vil der skulle arbejdes med.

I projektet har der været tid til fordybelse og ressourcer til at inddrage eksterne undervisere. Skolen vurderer, at begge dele er medvirkende til projektets succes. For at kunne udnytte erfaringerne fremover uden den ekstra tilførsel af ressourcer anbefaler skolen, at man samler undervisningen i madkundskab på flere lektioner fordelt på færre dage

Hvad har skolerne lært?

Med skolernes erfaringer følger også vigtig læring og relevante opmærksomhedspunkter, som skoler kan holde sig for øje i arbejdet med at planlægge en understøttende undervisning og skabe variation i den fagopdelte undervisning.

Inddragelse af ekstern ekspertise kan være relevant

Med ganske få undtagelser har skolerne inddraget ekstern ekspertise i deres projekter i form af klubpædagoger, lærere fra tekniske skoler eller en lokal efterskole eller "eksperter" fra professionshøjskoler o.l. I langt de fleste tilfælde har eleverne mødt de eksterne deltagere; i enkelte tilfælde har de eksterne alene bidraget til opkvalificering af de deltagende lærere og/eller pædagoger.

Inden for projekternes rammer har det været et selvstændigt mål at afprøve samarbejdsrelationer med eksterne. Og erfaringerne er altovervejende gode. Der er imidlertid forskel på, om de eksterne samarbejdspartnere deltager som eksperter eller som ligeværdige projektdeltagere. I de projekter, hvor de deltager som eksperter, og hvor deres primære rolle er at opkvalificere lærere og pædagoger, er det væsentligste læringspunkt, at projekternes succes afhænger af, at opkvalificeringen finder sted i tide, og at den er tilstrækkelig. Fx understreger Mou Skole i Aalborg Kommune, at successen afhænger af, at i det mindste projektlederen har gennemført skoleskaklæreruddannelsen, inden man igangsætter et skoleskakprojekt. Med hensyn til it er det et centralt læringspunkt fra Viborg Kommune, at der skal være overensstemmelse mellem den software, som lærerne opkvalificeres inden for, og den software, der benyttes i projektet.

Erfaringerne med at inddrage hele klasser er blandede. På den ene side er der lærere, der oplever, at det styrker samspillet i klassen, at alle elever er fælles om et projekt og ikke mindst oplever hinanden i nye roller. Folkene bag skoleskak på Mou Skole beskriver, at projektet som en

ikke planlagt sideeffekt virkede inklusionsfremmende.

På den anden side har man på flere skoler oplevet, at det kan være vanskeligt at inddrage hele klasser. For det første kan det være svært at ramme og ikke mindst fastholde alle elever i en klasse eller på en årgang i projekter, der i virkeligheden retter sig mod en begrænset målgruppe. Især i projekter, der løber over længere tid, har man oplevet en vis træthed blandt nogle elever.

For det andet er der nogle logistiske udfordringer, som især opstår, hvis mange elever fx skal bruge it-udstyr samtidig. Disse udfordringer overkommes i høj grad i de projekter, hvor undervisningen finder sted uden for matriklen. Et sådan sceneskift fremhæves endvidere i nogle af evalueringsrapporterne som motivationsfremmende. Samtidig er det naturligvis ofte forbundet med omkostninger i form af både penge og transporttid.

Skolerne, der har gennemført pilotprojekterne, er derfor opmærksomme på flere ting: Hvis projekterne fremover skal gentages og indgå som et naturligt element i skoledagen, kan der være behov for at tænke i differentierede tilbud eller i forskellige varianter af projekterne. Desuden kan der være grund til at genoverveje projekternes længde, da det kan være vanskeligt at fastholde motivationen og interessen i for lange projekter.

Produktkrav er motiverende – og tidskrævende
I næsten alle projekterne har man oplevet motiverede elever. Det er forskelligt, om skolerne vurderer, at alle eller blot nogle elever motiveres af projekterne.

En anden ting, der fremmer motivationen, er de afsluttende produkter, der går igen i mange af projekterne. I de fleste projekter indgår et produkt i form af en film, en udstilling, et oplæg eller andet. Ifølge evalueringsrapporterne virker det meget motiverende på eleverne, at der er et produkt knyttet til projekterne, men lærerne vurderer, at det er vigtigt, at det er et produkt, eleverne er stolte af, så finish skal være i orden. Det har i flere projekter været svært at nå inden for den afsatte tid, og man har måttet udvide timerammen. Det har krævet stor fleksibilitet fra de øvrige lærere omkring klassen.

Mål og rammesætning er vigtigt
I alle projekterne har der været opmærksomhed på at formulere og følge op på mål for det samlede projekt. I nogle tilfælde har et væsentligt mål været formuleret som det at afprøve og skabe erfaringer med elementer i reformen, og det mål er i alle tilfælde nået. Derimod er det forskelligt, hvor tydeligt der i projekterne er arbejdet med mål på elevniveau.

I projekterne i og på tværs af fag er Fælles Mål en referenceramme, og i de projekter, hvor man har evalueret elevernes faglige udbytte, er vurderingen, at der har fundet læring sted – hvorvidt denne læring er større eller mindre end ved traditionelle forløb, har man ikke kunnet evaluere.

I nogle projekter beskrives det, at man bevidst har nedtonet de faglige mål, bl.a. ud fra hensynet om, at der er fokus på andre mere tværgående kompetencer, og ud fra et ønske om, at eleverne skal tage ansvar og komme på banen. På den anden side er der skoler, der selv vurderer, at der er et uopfyldt behov for læringsmål og mål med de enkelte aktiviteter. Dette er især aktuelt i de understøttende projekter, der ikke relaterer så direkte til Fælles Mål. Erfaringen er, at det er gavnligt for eleverne at kende og drøfte målene. Desuden har eleverne nemmere ved at reflektere over egen læring og progression, hvis de kender målene.

I nogle projekter har man arbejdet med logbog eller videodagbog, og erfaringerne med dette er delte. Det kan netop hænge sammen med utydelige mål. Logbogsarbejdet er vanskeligt, hvis formålet med det er uklart. Udgør logbogen et projektprodukt eller et evalueringsredskab eller begge dele? Desuden er det vanskeligt at bruge logbogen hensigtsmæssigt, hvis læringsmålene er uklare, for hvad skal man så reflektere over i logbogen?

De forskellige tilgange til det at arbejde med mål i projekterne afspejler et generelt dilemma om på ene side at ville styre og målsætte stramt og på den anden side at ville give eleverne ansvar gennem frihed. En vigtig erfaring fra nogle af projekterne er imidlertid, at jo mere frihed, des vigtigere er det også med mål og rammesætning.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINGER MED VARIERET OG ANVENDELSESOREINTERET UNDERVISNING

Følgende skoler har gennemført projekter, der kan inspirere til forskellige former for understøttende undervisning:

Albertslund Kommune, Herstedlund Skole
har gennemført forløbet Sprogtræning, dansk som 2.sprog og naturfaglig forståelse for samtlige elever i to 8.-klasser.

Bornholms Regionskommune, Paradisbakkeskolen og Hans Rømer Skolen
har gennemført et forløb om naturvidenskab i samarbejde med NTS-centeret.

Fåborg-Midtfyn Kommune, Brahetrolleborg Skole, Bøgebjergskolen, Carl Nielsen Skolen, Espe Skole, Horne Skole, Nordagerskolen, Tingagerskolen, Toftegårdsskolen
har gennemført naturvidenskabs-camps for hhv. udskoling og mellemtrin i samarbejde med Ryslinge Efterskole.

Ishøj Kommune, Strandgårdskolen
har som led i et større projekt for alle 8.- og 9.-klasseselever gennemført et tømrer-/snedkerforløb for 18 elever i samarbejde med Københavns Tekniske Skole.

Odense Kommune, Tingkærskolen
har gennemført et projekt om målfastsættelsessamtaler med udvalgte elever i udskolingen.

Stuer Kommune, Thyholm Skole
har gennemført forskellige understøttende aktiviteter for elever i o- - 3. klasse. Projektet er gennemført i et samarbejde mellem lærere og pædagoger.

Aalborg Kommune, Mou Skole
har gennemført et forløb med skydeundervisning for 16 udvalgte elever og et større forløb med skoleskak for elever i indskolingen og på mellemtrinnet.

Vejle Kommune, Bredsten-Gadbjerg Skole
har gennemført et projekt, hvor coaching er blevet brugt til at øge motivationen og involveringen i fysikundervisningen blandt elever i 7.-9. klasse.

Følgende skoler har gennemført projekter med fokus på varieret og anvendelsesorienteret undervisning:

Albertslund Kommune, Herstedvester Skole
har gennemført et matematikprojekt for tre 8.-klasser i samspil med den kommunale ungdomsklub Albertslund Motorsports Center (AMC).

Holstebro Kommune, Halgård Skole
har gennemført et kreativt matematikprojekt omkring taltilegnelse for en 1.-klasse med 24 elever.

Københavns Kommune, Kirsebærhavens Skole
har gennemført teknologibaserede FabLab-inspirerede projektforløb i samspil med billedkunst og matematik hhv. dansk. Forløbene omfattede elever på 3.-5. klassetrin.

Odense Kommune, Korup Skole
har gennemført et projekt med brug af iPads på 1.-2. klassetrin samt i skolens heldagstilbud.

Randers Kommune, Hadsundsvejens Skole
har gennemført et forløb med dramatik- og improvisationsøvelser i samspil med dansk i tre klasser på hhv. 1. 2. og 6. klassetrin.

Slagelse Kommune, Antvorskov Skole
har gennemført et teknologiinspireret projekt på skolen for 7. og 8. årgang.

Slagelse Kommune, Tårnborg Skole
har gennemført et projekt i en 6.-klasse med hjemkundskab i samspil med fysik. Med projektet ønskede man at afprøve det nye fag madkundskab.

Vejle Kommune, NOVAskolen
har gennemført teknologibaserede FabLab-inspirerede projektforløb i samspil med billedkunst og matematik hhv. dansk. Forløbene omfattede elever på 3.-5. klassetrin.

Viborg Kommune, Møllehøjskolen, Skals Skole/SFO, Vestervang Skole
har gennemført et syv uger langt projekt i produktionslaboratorier. Projektet blev gennemført i samarbejde med Center for Animationspædagogik og omfattede elever fra 4.-6. årgang.

Stevns Kommune, Strøbyskolen, Hotherskolen og Store Heddinge Skole
har gennemført et projekt om at udvikle rammerne for og indholdet i skolernes udeskoleaktiviteter. Elever fra 3., 5.-7.spjald, og 8. kl. har deltaget.

Samarbejdet med eksterne – den åbne skole

I dette kapitel præsenteres 12 skolers erfaringer med at åbne skolen for det omgivende samfund. Med det udvidede samarbejde med det omgivende samfund ser de skoler, der har gjort erfaringer med dette, en mulighed for at etablere nye læringsmiljøer, hvor eksterne parter kan bidrage til at skabe en varieret og anderledes undervisning. Både i og uden for skolen.

Kommunerne forpligtes med folkeskolereformen til at sikre et samarbejde mellem folkeskolerne og det lokale idræts-, kultur- og foreningsliv. Folkeskolen og de kommunale musik-, kunst- og kulturskoler forpligtes også til at indgå i et gensidigt samarbejde.

Reformen fremhæver både sociale og faglige grunde til at styrke skolens samarbejde med det omgivende samfund. Samarbejdet skal fremme den lokale sammenhængskraft og medvirke til, at eleverne stifter bekendtskab med det omgivende samfund og dets muligheder. Samtidig skal samarbejdet bidrage til opfyldelsen af folkeskolens formål og mål for folkeskolens fag og obligatoriske emner.

I dette kapitel kan du læse om de deltagende skolers erfaringer med at samarbejde med eksterne parter og om, hvilke udfordringer og gevinster de er stødt på i den sammenhæng. Du kan læse om skoler, hvor samarbejdet med eksterne parter har været medvirkende til en større motivation og derigennem et større læringsudbytte blandt eleverne. Og du kan læse om skoler, der har benyttet det eksterne samarbejde med fagfolk som en slags efteruddannelse af skolens lærere.

Skolernes samarbejde med eksterne parter

Samarbejdet mellem skoler og eksterne parter sker på forskellige måder og ud fra forskellige begrundelser. Skolerne har især samarbejdet med musik- og kulturskoler samt med idrætsforeninger, men nogle skoler har også gjort erfaringer med at samarbejde med museer, naturcentre osv.

I Vesthimmerlands Kommune har skolerne gennemført forsøg med understøttende undervisning under overskriften En udvidet musisk skoledag. Fem skoler har indgået et partnerskab med Vesthimmerlands Kulturskole. På Overlade Skole har man arbejdet med rytmisk

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL ÅBNE SKOLEN OG SAMARBEJDE MED EKSTERNE PARTER

- Samarbejdet skal planlægges i god tid og skal styrkes gennem fælles forberedelse. Det er vigtigt for at sikre et fælles fokus i undervisningen og fælles forventninger.
- Det er en fordel, at der i undervisningen er en gennemgående person, som eleverne kender. Det skaber tryghed for eleverne.
- Flyt undervisningen ud af klasselokalet og ud i et autentisk miljø. Det motiverer eleverne.
- Find en balance mellem nye samarbejdspartnere og nye undervisningsstrukturer og faste og kendte rammer og gennemgående personale. For nogle elever er det uvante vanskeligt at navigere i.
- Det eksterne samarbejde giver lærerne en ny viden. Overvej, hvordan denne viden kan formidles og deles på lærerværelset.

sammenspil i AKT-klassen. Formålet har været at give eleverne succesoplevelser og derigennem øget selvværd.

Som et andet eksempel kan nævnes Herningvej Skole i Aalborg Kommune, som har inviteret en lang række eksterne parter, såsom musikere, skuespillere og idrætsudøvere, til enten alene eller i samarbejde med skolens lærere at gennemføre forskellige aktiviteter på skolens område. Fokus for aktiviteterne har været at styrke fagligheden, inklusionen og elevernes sprog gennem musik, bevægelse og drama. Skolen har bl.a. haft positive erfaringer med sprogudvikling gennem rap.

Andre skoler samarbejder med eksterne parter om undervisningsforløb uden for skolens område. Skolerne samarbejder med alt fra museer og andre kulturinstitutioner til idrætsforeninger, naturcentre og erhvervslivet. Fx har Frederiksberg Ny Skole samarbejdet med Frederiksberg Kommune om at drive Urban Gardening i forbindelse med et forløb for 0.-2.-klasser om bæredygtighed.

Endelig er der skoler, der har valgt at samarbejde med eksterne parter om udbud af valgfag og tilbud om lektiehjælp. Trekronerskolen i Roskilde Kommune inviterede lokale idrætsforeninger til at deltage i valgmodulerne om eftermiddagen. Der blev oprettet valghold med jiu-jitsu, BMX-cykling og unicykling. Og på Tune Skole i Greve Kommune samarbejdede man med den lokale idrætsforening om lektiecaféerne, således at både lærere fra skolen og frivillige fra idrætsforeningen deltog i lektiehjælpen. Det var med til at skabe en bedre normering i lektiehjælpen.

De fleste skoler rapporterer, at der er foregået en fælles forudgående planlægningsproces, hvor parterne sammen har tilrettelagt et undervisningsforløb. I nogle tilfælde har den eksterne part tilrettelagt og gennemført den understøttende undervisning alene. I selve undervisningen har der været en tilbøjelighed til, at lærerne har haft hovedansvaret for den pædagogiske del, fx klasserumsledelsen, mens de eksterne parter har haft hovedansvaret for den faglige del, fordi de har bidraget med en specifik faglig viden.

Formålet med at samarbejde med eksterne parter

Fælles for skolerne er, at de ser samarbejdet som en måde, hvorpå skoledagen kan gøres mere varieret og spændende (se også afsnittet om mere varieret og anvendelsesorienteret undervisning). Derudover begrunder skolerne samarbejdet med de eksterne parter både fagligt, didaktisk, socialt og kulturelt.

Nogle skoler skriver, at samarbejdet kan bidrage til at understøtte læringsmålene fra Fælles Mål. Det har bl.a. været hensigten for skolerne, der deltager i Bornholms Regionskommunes projekt, hvor elevernes færdigheder i naturfag er blevet styrket gennem samarbejde med naturcentret NaturBornholm.

Andre skoler skriver, at samarbejdet har skullet medvirke til, at der blev udviklet nye læringsformer. Det er fx tilfældet for skolerne i Vesthimmerlands Kommune. I projekterne blev der etableret en såkaldt projektduo bestående af en underviser fra Vesthimmerlands Kulturskole og en lærer eller pædagog fra den deltagende folkeskole.

Der er også skoler, der begrunder samarbejdet med, at det har en positiv virkning på elevernes kulturelle dannelse. Aakjærskolen i Skive Kommune skriver fx, at samarbejdet skal "animere til foreningsdeltagelse" hos eleverne. Tilsvarende skriver skolerne i Vesthimmerlands Kommune, at samarbejdet med den lokale kulturskole har givet alle elever, uanset social og kulturel baggrund, mulighed for at stifte bekendtskab med det lokale kulturliv, uafhængigt af forældrenes økonomiske råderum til fx at betale kontingent.

Skolernes erfaringer med det eksterne samarbejde

Skolerne peger på en række positive resultater af og udfordringer ved deres forsøg med at samarbejde med eksterne parter. I evalueringsrapporterne kan man læse, at de har oplevet resultater på både elev- og lærerniveau.

Mere deltagende elever

Flere skoler erfarer, at elevernes indstilling ændres, ved at man gennemfører undervisningsforløb uden for skolens vante rammer. Eleverne opleves af lærerne som mere til stede og mere motiverede. Dette tilskriver lærerne flere forhold. For det første beskriver skolerne, at det har en motiverende effekt på eleverne, når rammerne for undervisningen er nye og uvante, og at det giver eleverne en anden læringsmæssig oplevelse, når rammerne er mindre skoleprægede og i højere grad lægger op til den konkrete aktivitet. Skolerne skriver, at eleverne opfatter rammerne som mere "autentiske" eller mere "professionelle" end dem, som undervisningen normalt foregår i.

For det andet er det afgørende, at undervisningen varetages af, hvad eleverne oplever som en faglig ekspert.

En pædagog fra Kokkedal Skole i Fredensborg Kommune udtaler, at eleverne har "en anden respekt" for de eksterne undervisere. En skole bemærker dog, at det ikke i samme omfang er tilfældet, hvis undervisningen

foregår i skolens vante rammer, da eleverne der er mere tilbøjelige til at se den eksterne underviser som en vikar.

Øget udbytte af undervisningen
Den åbne skole giver mulighed for at rykke undervisningen et sted hen, hvor afstanden mellem teori og praksis er kort.

På Humlebæk Skole i Fredensborg Kommune oplevede man, at samarbejdet med Skov- og Naturstyrelsen om matematikundervisning i naturen styrkede elevernes læring. Man erfarede, at undervisningen i matematik blev mere vedkommende for eleverne, fordi den foregik i skoven med opgaver udarbejdet til den specifikke sammenhæng.

Samarbejdet mellem Humlebæk Skole og Skov- og Naturstyrelsen er et eksempel på, at den åbne skole kan mindske afstanden mellem teori og praksis og dermed styrke anvendelsesorienteringen, i dette eksempel i matematik.

Lærerne på flere skoler gør dog opmærksom på, at det er vigtigt at finde en balance mellem på den ene side eksternt samarbejde og læring i uvante rammer og på den anden side kontinuiteten i undervisningen. Fredensborg Kommune nævner i sin erfaringsrapport, at nogle elever, især elever med særlige behov, har det svært med mange skift. For de elever, der har et større behov for kendte og faste rammer, er undervisningen i uvante rammer en læringsmæssig og social udfordring.

Større trivsel
Flere skoler erfarer, at etableringen af understøttende undervisning med udgangspunkt i musik og bevægelse giver et stærkere fællesskab, større samarbejdsevner hos eleverne og en mere rummelig skole.

Og på Hadsundvejens Skole i Randers Kommune vurderes det, at projektet med inddragelse af improvisations- og dramaøvelser har bidraget til at give eleverne mere mod på at bidrage til fællesskabet, blive bedre til at lytte til hinanden og se nye egenskaber hos deres kammerater.

Efteruddannelse for medarbejderne
Flere skoler beskriver, hvordan også lærerne har draget nytte af det eksterne samarbejde. Både med hensyn til at få ny viden og nye erfaringer og med hensyn til at udvide samarbejdet internt i lærergruppen.

Nogle skoler beskriver i erfaringsrapporterne, hvordan samarbejdet mellem lærere og eksterne parter kan have en gensidig positiv betydning for begge parters undervisningskompetencer. Bl.a. besidder de eksterne samarbejdsparter ofte en specialiseret fagviden, som lærerne kan trække på og tage med sig i fremtidige undervisningsforløb.

SKOLEN PÅ DUEVEJ I FREDERIKSBERG KOMMUNE

Den lokale gymnastikforening har stået for motorikundervisningen i idræt

Skolen har etableret et samarbejde med Gymnastikforeningen Hermes om et motorik-/gymnastik-forløb for skolens 2.-klasser. Forløbet er foregået i Hermeshallen og er blevet tilrettelagt af en instruktør fra gymnastikforeningen og en idrætskonsulent fra Frederiksberg Kommune.

Der har været gennemført undervisning tre gange om ugen. Hver undervisningsgang har varet en time. Foruden gymnastikinstruktøren har der også hver gang deltaget lærere og SFO-pædagoger.

Skolen på Duevej skriver, at formålet med forløbet på kort sigt har været 1) at styrke elevernes grundmotoriske færdigheder, 2) at eleverne får mulighed for at afprøve redskabsgymnastikken i nye rammer og derved blive motiveret og inspireret til mere bevægelse, og 3) at idrætslærere og pædagoger tilegner sig ny viden om redskabsaktiviteter.

På lang sigt er målet at skabe en rød tråd og en tydelig progression i idrætsundervisningen, samt at eleverne får udvidet deres bevægelsesrepertoire.

Skolen oplevede, at enkelte elever skulle vænne sig til de nye rammer, men overordnet set var projektet med til at rykke eleverne både motorisk og personligt. Med hensyn til elevernes personlige udvikling beskriver skolen, at eleverne fik brudt nogle grænser, fx ved at opleve, at de gymnastisk kunne mere, end de troede.

BORNHOLMS REGIONSKOMMUNE

Lærerudsagn fra evalueringsrapport
"Det var overraskende, men dagene virkede faktisk også som en slags efteruddannelse for mig. Viden og erfaringer som jeg kan tage med hjem til mine kolleger, og som jeg har delt med de andre, der var med i forsøget."

Naturfagslærerne fra de involverede skoler i Bornholms Regionskommune oplevede, at en afledt effekt af deres samarbejde med naturvejledere fra NaturBornholm var, at de blev fagligt opkvalificeret. Samarbejdet med naturvejlederne blev etableret med henblik på, at vejlederne skulle gennemføre en række supplerende undervisningsgange i naturfagene med fokus på naturfaglige færdigheder. Men samarbejdet fungerede også som faglig sparring.

Bornholms Regionskommune skriver, at naturvejlederne kom med en stor faglig viden, havde adgang til andre læremidler end lærerne og havde en anden didaktisk tilgang til undervisningen. En lærer beskriver, at samarbejdet virkede som en slags efteruddannelse, hvor hun tog viden og erfaringer med hjem til sine kolleger.

Hvad har skolerne lært?

Skolerne rapporterer, at der er en række forhold både før, under og efter et forløb med eksterne parter, som man med fordel kan være opmærksom på.

Der skal være en fælles forberedelse

Skolerne nævner flere grunde til, at en fælles forberedelse er vigtig. Det er for det første vigtigt at afklare læringsmålene forud for forløbet. Nogle skoler oplever, at det kan være svært at forpligte eksterne parter og undervisere med hensyn til faglige mål, da de har forskellige faglige tilgange og derfor til tider afvigende fokuspunkter i forhold til skolen.

Nogle skoler skriver, at det også er en god ide med en fælles forberedelse, fordi det i tilrettelæggelsen af forløbets indhold er vigtigt at tage udgangspunkt i elevernes forudsætninger og behov. Det er derfor afgørende, at lærerne, der kender eleverne, er med i tilrettelæggelsen. I forlængelse af dette understreger skolerne, at det er vigtigt at planlægge samarbejdet i god tid, så det er muligt at finde tid til fælles planlægning, og så man kan tage hensyn til dette allerede i årsplanlægningen.

Skolerne skriver, at en fælles forberedelse også kan afklare de involverede parters forventninger til forløbet. Det er fx vigtigt, at eksterne ikke ser folkeskolen som et sted, hvor de kan gennemføre en hvervekampagne. Det er vigtigt, at det er klart for foreningerne, at de er der i skoleøjemed og for at løse en bestemt opgave og ikke i udgangspunktet for at få flere elever til at begynde i deres forening.

SKOLER I BORNHOLMS REGIONSKOMMUNE

Naturvejledere stod for understøttende undervisning i naturfaglige færdigheder

Bornholms Regionskommune har man gennemført et projekt, hvor naturvejledere fra NaturBornholm har stået for at undervise elever på kommunens skoler i naturfaglige færdigheder. Lærerne har deltaget som støtte i undervisningen. Fokus har været på "det at kunne", og ikke "det at vide". Naturvejlederne har i samarbejde med en NTS-konsulent fra NTS-centeret tilrettelagt de understøttende undervisningsgange. Hver klasse har deltaget i tre kurser. Hvert kursus har bestået af fire lektioner.

Baggrunden for projektet er, at lærere fra kommunens skoler har givet udtryk for, at der går for meget tid med instruktion i undervisningen. Målet med projektet har derfor været, at eleverne skulle blive tilstrækkelig fortrolige med færdighederne, så undervisningen kunne gennemføres uden at bruge størstedelen af tiden på opklarende spørgsmål.

Målet har også været, at de færre instruktionsspørgsmål har skullet medføre mindre uro i klassen, mere tid til faglig fordybelse og derved bedre opnåelse af viden- og læringsmål.

Udpeg tovholder, og hav en klar rollefordeling
Flere skoler peger på, at det er en afgørende faktor, at der bliver udpeget en tovholder i forløbet, der koordinerer organiseringen, planlægningen og kommunikationen. Det kan evt. være en fra skoleforvaltningen. Skolerne nævner også, at det er en fordel med en klar rollefordeling. Det kan medvirke til, at det i projektgruppen bliver afstemt, hvilke fagligheder hver især kan bidrage med, og at man afdækker gruppemedlemmernes styrker og svagheder.

Der skal være gennemgående personale, som kender eleverne
Skolerne oplever, at det skaber tryghed for de yngste elever, at der i forløbene er gennemgående personale, som kender eleverne i forvejen. Samtidig er det med til at sikre den faglige progression, hvis klassens lærer er med under forløbet. En skole nævner også, at eksterne undervisere ofte ikke er uddannet til at håndtere pædagogisk udfordrende situationer. Det er derfor vigtigt, at der ud over den eksterne underviser er en lærer eller pædagog til stede. Nogle skoler pointerer også, at det skal være de samme eksterne undervisere, eleverne møder hver gang.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINGER MED SAMARBEJDET MED EKSTERNE – DEN ÅBNE SKOLE

Bornholms Regionskommune, Paradisbakkeskolen, afd. Nexø og Svanneke samt Hans Rømer Skole, afd. Aaker, Vester Marie og Mosaik
har samarbejdet med Natur Bornholm om understøttende undervisningsforløb om færdigheder i naturfag.

Frederiksberg Kommune, Frederiksberg Ny Skole
har indgået samarbejde med en række eksterne aktører om emnet bæredygtighed.

Frederiksberg Kommune, Skolen på Duevej
har samarbejdet med Gymnastikforeningen Hermes om et motorik-/gymnastik-forløb.

Fredensborg Kommune, Humlebæk Skole
har indgået samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen omkring matematikundervisning i en skov.

Frederikshavn Kommune, Aalbæk Skole
har samarbejdet med en række forskellige foreninger og ungdomsskolen.

Greve Kommune, Tune Skole
samarbejder med Tune Idrætsforening om at gennemføre lektiecafé kombineret med bevægelse.

Holstebro Kommune, Holstebro Ungdomsskole
Har samarbejdet med seks folkeskoler om at gennemføre understøttende undervisning for 7. klasser med fokus på trivsel, sundhed og bevægelse.

Lolland Kommune, Maribo Skole
har indgået samarbejde med den lokale musikskole omkring et undervisningsforløb om musikalsk komposition på iPads.

Randers Kommune, Hadsundvejens Skole
har samarbejdet med en dramapædagog fra et professionelt teatermiljø om improvisations- og dramaøvelser i 3.-klasser.

Roskilde Kommune, Trekronerskolen
har inddraget idrætsforeninger i et samarbejde om valgmoduler.

Skive Kommune, Aakjærskolen
har samarbejdet med klubber og foreninger om valgfag, fx skoleskak og cirkus.

Vejen Kommune, Højmarkskolen
har sat fokus på naturfag ved inddragelse af uformelle læringsmiljøer.

Vesthimmerland kommune, Blære Skole, Gedsted Skole, Løgstør Skole, Overlade Skole, Toppedalskolen
har alle samarbejdet med Vesthimmerlands Kulturskole omkring en udvidet musisk skoledag.

Aalborg Kommune, Herningvej Skole
har etableret samarbejder omkring den praktisk-musiske dimension som vejen til styrkelse af sprog og læring.

Oplæg til en pædagogisk dag

Samarbejdet mellem lærere og pædagoger

Med folkeskolereformen lægges der op til et udbygget samarbejde mellem lærere og pædagoger. Dette skaber nye muligheder og nye udfordringer. Både i et undervisnings- og i et samarbejdsperspektiv. I dette kapitel kan du læse om de erfaringer, skoler har gjort om samarbejdet mellem lærere og pædagoger. Skolerne ser samarbejdet som en mulighed for at skabe nogle nye læringsmiljøer, hvor forskellige fagligheder bliver bragt i spil i undervisningen.

I folkeskolereformen lægges der op til, at samarbejdet mellem lærere og pædagoger skal udbygges. Pædagoger og medarbejdere med andre relevante kompetencer kan, når reformen træder i kraft, inddrages i undervisningen i en understøttende rolle på alle klassetrin. De kan fx støtte og supplere læreren i de fagopdelte timer og varetage understøttende undervisning alene med eleverne. Det udvidede samarbejde begrundes i reformen med, at det muliggør en længere og mere varieret skoledag.

I dette kapitel kan du læse om skoler, hvor lærer-pædagog-samarbejde har medvirket til øget trivsel hos eleverne. Du kan også læse om skoler, hvor pædagoger er med til at sikre en mere varieret skoledag, bl.a. ved at varetage understøttende undervisning som fx bevægelsesaktiviteter, lektiecafé og valghold. Endelig kan du læse om vigtigheden af at afstemme mål og forventninger i samarbejdet og skabe klarhed omkring rollefordelingen mellem de to faggrupper.

Samarbejdet mellem lærere og pædagoger

I hovedparten af de projekter, hvor lærere og pædagoger har samarbejdet, har pædagogerne deltaget i understøttende undervisningsforløb på skolerne. De har deltaget i gennemførelsen af lektiecaféer, bevægelsesmoduler, valghold, praktisk-musisk understøttende undervisning, forløb om den åbne skole, og understøttende forløb med trivsel som primært fokus.

I de fleste af projekterne indgår pædagogerne i teams på skolen, der enten er organiseret efter årgang eller klasser. De deltager derfor i planlægningen af elevernes skoledag sammen med lærerne. I enkelte projekter har pædagogerne ikke deltaget i projektets planlægningsfase. I disse tilfælde udtrykker skolerne entydigt, at samar-

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL STYRKE SAMARBEJDET MELLEM LÆRERE OG PÆDAGOGER

- Fælles planlægning er vigtig. Det er med til at skabe et fælles sprog mellem to forskellige fagligheder og bidrager til at skabe en fælles forståelse af læringsmålene for undervisningen.
- Vær opmærksom på, at begge parters kompetencer kommer i spil, når undervisningen planlægges og gennemføres.
- Hav en tydelig ansvars- og rollefordeling, og udpeg evt. en tovholder, som kan koordinere samarbejdet.
- Tydeliggør over for eleverne, hvilken rolle pædagogen har. Ellers kan det være vanskeligt for dem at skelne pædagogen fra den pædagog, de møder i SFO'en.

bejdet har lidt under, at der ikke har været en forudgående rollefordeling og forventningsafstemning.

Skolerne ser samarbejdet med pædagogerne som et middel til at styrke elevernes læring. Nogle skoler skriver, at pædagogernes deltagelse i skoledagen især har et socialt sigte. Det giver andre muligheder for at arbejde med trivsel og inklusion. Andre skoler vurderer, at samarbejdet giver flere og andre muligheder for at tilbyde varieret undervisning, fx i form af et større udbud af valghold.

Erfaringer med det øgede samarbejde mellem lærere og pædagoger

I dette afsnit beskrives nogle af de positive erfaringer, som skolerne har gjort i forbindelse med et tættere lærer-pædagog-samarbejde.

Et andet læringsmiljø

Skoler giver i deres evalueringsrapporter udtryk for, at pædagoger med fordel kan spille ind i forhold til elevernes sociale udvikling, trivsel og inklusion. Lærer-pædagog-samarbejdet åbner i den forstand for, at der skabes et andet læringsmiljø. Lærernes og pædagogernes fagligheder kan supplere hinanden, og den bedre bemanding med to voksne på samme tid i læringssituationen gør i sig selv, at der er bedre vilkår for at bruge flere ressourcer på elevernes trivsel.

På Krogårdskolen i Greve Kommune har man etableret et inklusionsprojekt for piger fra 4. til 7. klasse, der har svært ved at etablere vedvarende relationer til deres klassekammerater, og som har svært ved at udnytte deres læringspotentiale på grund af dårlig trivsel. En specialpædagog og en lærer har samarbejdet om projektet. Det understøttende undervisningsforløb har taget udgangspunkt i vævning.

Skolen beskriver, hvordan lærerens og pædagogens kompetencer har suppleret hinanden i projektet. Læreren havde til opgave at sikre, at pigerne blev udfordret fagligt.

Specialpædagogen havde ansvaret for at udfordre pigernes sociale kompetencer, herunder at give dem erfaringer med at etablere og fastholde relationer til andre piger. Samarbejdet mellem pædagogen og læreren har altså haft til formål at skabe et læringsmiljø, der har skullet understøtte såvel øget trivsel som øget læringsudbytte. Ifølge skolen har forløbet, herunder samarbejdet mellem lærer og pædagog, givet et positivt udbytte.

Krogårdskolen påpeger, at forløbet kan fungere som et eksempel på et valghold, der både kan være med til at skabe en længere og mere varieret skoledag, og som kan være med til at skabe bedre trivsel og inklusion.

På Mølholm Skole i Vejle Kommune har man også arbejdet med at skabe øget trivsel. Her har pædagoger bl.a. gennemført et understøttende undervisningsforløb for elever fra 0. til 3. klasse, der har bestået af forskellige samarbejdsøvelser. I forløbet observerede pædagogerne, at særligt eleverne med særlige behov havde et positivt udbytte af samarbejdsøvelserne.

En særskilt pointe med hensyn til trivsel er, at en bedre bemanding skaber mere trygge rammer. Skolerne vurderer, at tilstedeværelsen af både en lærer og en pædagog i den understøttende undervisning skaber et mere roligt og positivt undervisningsmiljø. På Herstedlund Skole i Albertslund Kommune giver eleverne fx udtryk for, at de opfattede pædagogens deltagelse i den understøttende undervisning som en god støtte for læreren.

En mere sammenhængende skoledag for eleverne

Flere skoler skriver, at pædagogernes deltagelse i skoledagen giver nye muligheder for en mere sammenhængende dag for eleverne, bl.a. fordi der derved kan skabes en mere flydende overgang mellem skole og fritidshjem/SFO.

Eleverne på Trekronerskolen i Roskilde Kommune gav udtryk for, at de oplevede skoledagen som mere sammenhængende og varieret under deres projektforløb, bl.a. fordi pædagogerne deltog i skoledagen. Ni pædagoger har deltaget i projektforløbet, der har involveret mellemtrinnets elever. Pædagogerne har deltaget både i undervisningen i fagene og i forskellige understøttende undervisningsforløb, fx bevægelsesmoduler og praktiske aktiviteter i klubbens faciliteter. Pædagogerne har også, ud over at være tilknyttet de tre årgange på mellemtrinnet, været tilknyttet valghold på tværs af de tre årgange. Lærere og pædagoger har sammen stået for planlægningen og gennemførelsen af dagene.

En mere varieret skoledag

Nogle skoler oplever, at lærer-pædagog-samarbejdet også muliggør en mere varieret skoledag, idet samarbejdet giver flere muligheder for understøttende aktiviteter og holddannelse.

På Hadsundvejens Skole i Randers Kommune har en dansklærer, en inklusionspædagog og en dramapædagog samarbejdet om at gennemføre et forløb omkring, hvordan drama- og improvisationsøvelser kan styrke både elevernes danskfaglige kompetencer og trivslen i klasserne (se nedenstående boks). Skolen erfarede, at

MØLHOLM SKOLE I VEJLE KOMMUNE

Styrket trivsel gennem pædagogstyrede aktiviteter

I projektforløbet har pædagoger udført forskellige understøttende undervisningsaktiviteter med elever i 0.-3. klasse. Aktiviteterne forløb over fire uger, og hver uge havde et specifikt emne: 1) iPad og bevægelse, 2) bevægelse i fagene – leg og streg i skolegården, 3) trivsel og 4) naturen.

I forløbene har skolen forsøgt at skabe anderledes og nye læringsrum og inkorporere nye aktiviteter til at styrke trivslen blandt eleverne.

I forløbet omkring bevægelse og iPads gennemførte pædagogerne fx en skattejagt. I trivselsforløbet organiserede pædagogerne en række samarbejdsøvelser med eleverne. I naturforløbet planlagde en pædagog og en naturfagsvejleder fra skolen et forløb, hvor eleverne skulle følge en bæk fra udspring til udløb.

Pædagogerne har opkvalificeret deres kompetencer inden for gennemførelse af bevægelsesaktiviteter gennem kollegaoplæring. En konsulent fra kommunen gennemførte et introduktionskursus om aktiviteterne sammen med en gruppe pædagoger og en gruppe børn. Efterfølgende har pædagogerne videreformidlet de nye erfaringer til deres kolleger.

eleverne gennem forløbet blev mere modige, og at klassefællesskabet blev styrket.

Et andet eksempel gives af Trekronerskolen. Her har lærere og pædagoger på tværs af årgange og faggrænser oprettet ti forskellige valghold, bl.a. i samarbejde med en række lokale idrætsforeninger. Undervisningen på valgholdene foregik både på Trekronerskolen, i klubbens lokaler og i lokalområdet.

Hvad har skolerne lært?

Skolerne beskriver i deres evalueringsrapporter forhold, som det er en god ide at være opmærksomme på i lærer-pædagog-samarbejdet. De giver også i den sammenhæng en række gode råd. Disse gode råd og opmærksomhedspunkter videregives i dette afsnit.

Skab klarhed om rollefordelingen

Skolerne nævner, at det er afgørende at afklare rollefordelingen i samarbejdet allerede i planlægningsfasen. Det er med til at sikre, at alle parters forskellige faglige og personlige kompetencer kommer bedst i spil. Det er derfor vigtigt at afsætte tid til fælles planlægningsmøder, hvor lærere og pædagoger kan lære hinanden bedre at kende.

På Herstedlund Skole erfarede man, at den manglende afklaring af rollefordelingen i et samarbejde mellem en lærer og en pædagog omkring et naturfagligt understøttende undervisningsforløb førte til usikkerhed. Pædagogen oplevede at være splittet mellem to professioner og havde svært ved at finde sit ståsted i de uvante omgivelser og det uvante arbejdsmiljø. Det understreger vigtigheden af en tydelig rollefordeling. Ifølge skolen havde det betydning, at pædagogen ikke var med fra starten i projektets planlægningsfase. Det medførte, at pædagogens kompetencer ikke blev defineret i tilstrækkelig grad forud for forløbet og derved ikke blev anvendt optimalt gennem forløbet.

HERSTEDLUND SKOLE I ALBERTSLUND KOMMUNE

Pædagogisk udviklingskonsulent
"Pædagoger skal ikke have undervisningskompetencer. Lærere og pædagoger skal samarbejde om faglige mål (lærerens opgave) og sociale mål (pædagogens opgave). Imellem disse mål kan der opstå synergi. Det er mødet mellem de to professioners kompetencer, der gør samarbejdet ligeværdigt. Lærere og pædagoger skal være sammen i et team, evt. årgangsteam, om at planlægge og evaluere undervisningen. Logistikken kan være svær, men er nødvendig. Ydermere er det vigtigt at koordinere og definere den enkeltes rolle i samarbejdet."

Flere skoler påpeger vigtigheden af, at rollefordelingen allerede skal afklares under planlægningen. Dermed sikres det, at forløbet, og herunder de enkelte aktiviteter, bærer præg af begge faggruppers kompetencer.

HADSUNDVEJENS SKOLE I RANDERS KOMMUNE

Samarbejde om øget trivsel gennem improvisation og drama

På Hadsundvejens Skole har man kombineret dramatik og dansk i et projekt, hvor der blev arbejdet med forskellige improvisations- og dramaøvelser. Projektet har bestået af 4½ lektion om ugen og er gennemført i en 1.-klasse, en 2.-klasse og en 6.-klasse. I 1. og 2. klasse deltog en dansklærer, en inklusionspædagog og en dramapædagog. I 6.-klassen deltog en dansklærer og en dramapædagog.

Dramapædagogen stod for at introducere øvelserne og var den bærende kraft i at gennemføre øvelserne. Inklusionspædagogens rolle var at være ekstra opmærksom på de særligt udfordrede børn og derudover at sikre, at undervisningsmiljøet var befordrende.

Dansklærerens rolle var, via sit kendskab til eleverne, at støtte dramapædagogen i at afpasse øvelserne. Derudover stod dansklæreren også for at evaluere forløbet og koble forløbets indhold til faglige mål i dansk.

Skolen skriver, at formålet med projektet har været at støtte børnene i at blive mere modige. Det har også været et mål at styrke elevernes koncentrationsevne og træne dem i at lytte til andre og derved styrke elevernes måde at indgå i klassefællesskabet på.

Afstem forventninger til samarbejdet
Mange skoler vurderer, at det er afgørende allerede i planlægningsfasen at afstemme de forskellige faggruppers forventninger til og forestillinger om fx faggruppernes involvering, hvad der er acceptabel adfærd blandt eleverne, og hvilke læringsmål eleverne skal opnå. Skolerne påpeger også, at der skal tildeles god tid til dette. Både på institutions- og teamniveau og i samarbejdet mellem de enkelte lærere og pædagoger.

Trekronerskolen bemærker, at forventningsafstemning mellem lærere og pædagoger er vigtig, fordi de to faggrupper normalt har forskellige mål for deres arbejde med elevernes og har forskellige rammer for aktiviteter med eleverne. Det er derfor vigtigt, at kulturforskelle og forskellige regler osv. italesættes. Traditionelt har der været en mere skarp opdeling mellem de to faggruppers arenaer, men med folkeskolereformen bliver denne grænse mere flydende. Forventningsafstemning i relation til et fælles sæt regler og fælles mål er derfor afgørende, hvis udbyttet af samarbejdet skal optimeres.

Krogårdskolen skriver, at det er en god ide at formalisere disse overvejsler ved at skrive mål og regler ned.

Pædagogens rolle skal tydeliggøres over for eleverne
Skolernes erfaringer peger i retning af, at det skal kommunikeres tydeligt til eleverne, at pædagogen er der for at understøtte undervisningen og derfor ikke har samme rolle som på fritidshjemmet eller i SFO'en.

På Trekronerskolen oplevede man, at eleverne skulle vænne sig til, at der var en pædagog med i undervisningen. Skolen vurderer, at eleverne har et mere kammeratligt forhold til pædagogerne end til lærerne. Det bevirkede, at stemningen i klassen blev mere afslappet, og i nogle tilfælde blev der derfor arbejdet mindre seriøst med det faglige indhold. Nogle elever kan have svært ved at skelne mellem pædagogens forskellige funktioner hhv. i skolen og i fritidshjemmet.

Nogle skoler gør i den sammenhæng opmærksom på, at en rolleafklaring ikke blot skal tydeliggøres internt i samarbejdet mellem lærere og pædagoger, men også skal ekspliciteres over for eleverne.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINGER MED SAMARBEJDET MELLEM LÆRERE OG PÆDAGOGER

Albertslund Kommune, Herstedlund Skole
har haft et samarbejde mellem en pædagog og en lærer om et understøttende undervisningsforløb i naturfag.

Frederiksberg Kommune, Frederiksberg Ny Skole
har haft et samarbejde mellem lærere og pædagoger om at gennemføre aktiviteter med eksterne parter under temaet "bæredygtighed".

Fredensborg Kommune, samtlige skoler
har gennemført en række understøttende indsatser med fokus på især bevægelse, udeskole og varierede læringsformer. Pædagoger og lærere har samarbejdet om disse aktiviteter.

Greve Kommune, Krogårdskolen
har haft et samarbejde mellem en lærer og en pædagog om et inklusions- og trivselsprojekt for piger, hvor den primære aktivitet var vævning.

Greve Kommune, Tune Skole
har haft deltagelse af SFO-pædagoger og klubpædagoger deltaget i at gennemføre lektiecafé på skolen.

Holstebro Kommune, Naur-Sir Skole
har haft et samarbejde mellem pædagoger og lærere om et emneforløb om 2. verdenskrig.

Odense Kommune, Holluf Pile Skole
har haft deltagelse af pædagogerne som støtte i undervisningen og i varetagelsen af den daglige lektiecafé.

Randers Kommune, Hadsundvejens skole
har haft en dansklærer, en inklusionspædagog og en dramapædagog til at gennemføre et understøttende undervisningsforløb med drama- og improvisationsøvelser.

Roskilde Kommune, Trekronerskolen
har haft tilknyttet pædagoger til et årgangsteam. Pædagogerne har desuden fungeret som støtte i undervisningen i fagene, været ansvarlige for bevægelsesmoduler og samarbejdet om valghold og understøttende undervisning i klubbens faciliteter sammen med lærere.

Skive Kommune, Aakjærskolen
har haft pædagoger i samarbejde med undervisningsassistenter til at stå for understøttende undervisning i form af "faglig træning".

Vejle Kommune, Mølholm Skole
har haft pædagoger til at gennemføre understøttende undervisning med udgangspunkt i bevægelse, øget naturforståelse og trivsel.

Aalborg Kommune, Herningvej Skole
har haft SFO-pædagoger og fritidspædagoger til at være med til at gennemføre praktisk-musisk understøttende undervisning på skolen.

Motion og bevægelse

Med indførelsen af folkeskolereformen bliver motion og bevægelse en integreret del af alle elevers skoledag. I dette kapitel kan du læse om femten skolers erfaringer med at bringe bevægelse ind i skoledagen. Skolerne ser bevægelsesaktiviteterne som en mulighed for at skabe fysisk aktivitet og fornyet energi i en skoledag, der gøres længere. Og samtidig ser de det som en mulighed for at støtte elevernes læreprocesser.

Fra august 2014 skal undervisningen tilrettelægges, så eleverne får motion og bevægelse i gennemsnitligt 45 minutter dagligt. Det kan enten foregå i den understøttende undervisning eller som en integreret del af undervisningen i fagene.

Motion og bevægelse kan indgå i skoledagen på mange måder, og det er op til den enkelte skole at tilrettelægge aktiviteter, fx i samarbejde med foreningsliv som idrætsforeninger, kulturforeninger mv., eller ved at bevægelse bruges pædagogisk til at arbejde med fagenes indhold.

I dette kapitel kan du læse om skoler, der har arbejdet med at inddrage bevægelsesaktiviteterne i den fagopdelte undervisning, og du kan læse om skoler, der fx har indlagt bevægelsesbånd og voksenstyret bevægelse i frikvartererne. Ifølge de deltagende skoler har aktiviteterne bidraget til øget motivation og koncentration samt forbedrede sociale fællesskaber og forbedrede læringsmiljøer.

Forskellige tilgange til motion og bevægelse

Når bevægelse skal implementeres i skoledagen, kan det gøres på flere forskellige måder. Bevægelsesaktiviteterne kan indgå som selvstændige, afgrænsede aktiviteter, der er med til at skabe en skoledag med varierede aktiviteter. Eller bevægelse kan integreres i den fagopdelte undervisning. Enten som et pædagogisk-didaktisk værktøj eller som korte brud i undervisningen, der bidrager til at skabe fornyet energi i klassen.

På nogle skoler har man haft en særlig opmærksomhed på, at bevægelsesaktiviteterne kan tjene flere formål. Nogle skoler har forud for igangsættelsen af deres udviklingsprojekter haft forløb med medarbejdergruppen, hvor de har lavet en tydelig og klar skelnen mellem forskellige tilgange til bevægelse. For flere skoler har det

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL INDDRAGE MOTION OG BEVÆGELSE I SKOLEN

- Bevægelsesaktiviteter, som er adskilt fra den fagopdelte undervisning, skal ikke ligge i slutningen af en skoledag. Så er eleverne trætte, og aktiviteten kan ikke bruges til at skabe fornyet energi til den øvrige undervisning.
- Der skal være tid til forberedelse og nye eksperimenter med bevægelse. Det kræver både tid og vedholdenhed at ændre på kendt praksis.
- Bevægelsesaktiviteter i undervisningen medfører, at eleverne får pulsen op. For nogle elever kan det være svært at finde ro igen. Overvej derfor at afslutte en bevægelsesaktivitet med en seance, hvor eleverne får pulsen ned igen.
- Bevægelsesaktiviteterne skal kobles til konkrete mål, som skal synliggøres for eleverne. De skal kunne se meningen med aktiviteterne.
- Alle elever skal kunne være med i bevægelsesaktiviteterne. Overvej, om du kan finde på en aktivitet, som er ny for alle, og hvor ingen er eksperter.
- Lærerne har brug for inspiration. På hver skole kan man lave en "inspirationskasse", hvor man kan finde idéer til, hvordan man integrerer bevægelse i den fagopdelte undervisning.

været vigtigt at skabe en fælles bevidsthed om, hvordan de forstår bevægelse, og hvilke mål de kan indfri ved at inddrage bevægelse på forskellige måder.

På Bredagerskolen i Vejle Kommune har man besluttet at inddrage bevægelse i elevernes skoledag på tre forskellige måder:

- Bevægelse for at lære
- Bevægelse for at samarbejde
- Bevægelse for bevægelsens skyld.

I evalueringsrapporten betoner skolen vigtigheden af, at medarbejderne er bevidste om formålet, når de igangsætter bevægelsesaktiviteterne.

Motion og bevægelse som del af fagenes didaktik
De skoler, der har valgt at integrere bevægelse i den fagopdelte undervisning og knytte det an til faglige læringsmål, begrunder det med et ønske om, at bevægelsesaktiviteterne kan støtte elevernes læreprocesser i fx dansk og matematik.

Som et eksempel på dette har man på Vestre Skole i Odense Kommune haft stafetløb i både dansk, matematik og musik. Tre idrætslærere på skolen fungerede som vejledere, der inspirerede lærerne til, hvilke fysiske aktiviteter de kunne koble til deres fag.

Et andet eksempel på en kommune, der har arbejdet med, hvordan bevægelse kan integreres i den fagopdelte undervisning, er Vordingborg Kommune. Her har alle kommunens skoler været en del af det reformforberedende udviklingsprojekt, og bevægelsesaktiviteterne har været tilknyttet undervisningsmålene i den pågældende lektion. Der har været konsensus om, at læringsmålene kommer først, og at disse dernæst understøttes af varierede læringsaktiviteter, herunder bevægelsesaktiviteter. Man har i Vordingborg Kommune allieret sig med instruktører fra DGI, som har samarbejdet med en række lærere og pædagoger på kommunens skoler.

Motion og bevægelse som selvstændige aktiviteter
De skoler, der har gennemført afgrænsede, selvstændige bevægelsesaktiviteter, begrunder det typisk med, at de bidrager til at styrke elevernes deltagelses- og læringsforudsætninger. Skolerne har med andre ord en antagelse om, at eleverne i højere grad vil deltage og trives i undervisningen, hvis de i løbet af skoledagen bevæger sig og får motion.

Skolerne ser bl.a. bevægelse som en mulighed for at styrke elevernes samarbejdsrelationer. Bevægelsesaktiviteterne skaber ifølge skolerne fysisk kontakt mellem eleverne, og dette vil kunne være med til at styrke elevernes relationer og samarbejde.

Én skole, der har haft særlig fokus på dette, er Kornmarkskolen i Hillerød Kommune. Her har man gennemført en række forskellige aktiviteter med forskellige formål. Én af aktiviteterne bestod i, at eleverne i en lektion ugentligt lavede "kramme-tagfat" og fangelege med samarbejdsøvelser og gav hinanden boldmassage.

På Herningvej Skole i Aalborg Kommune har man på alle skolens årgange arbejdet med bevægelse i tilknytning til praktisk-musiske elementer. Skoledagen blev i projektperioden udvidet med mellem tre og fem lektioner, og disse timer blev udfyldt med musik, drama, billedskabelse og bevægelse i en kombination. Skolen valgte at arbejde med netop disse aktiviteter, fordi man mener, at de har en naturlig plads i elevernes læring og derfor kan understøtte elevernes læreprocesser og gøre dem mere engagerede, når de skal ind til den fagopdelte undervisning.

En anden fremtrædende antagelse, man kan spore på skolerne, er, at øget bevægelse i skoledagen frigiver energi og hænger positivt sammen med motivation og lyst til at lære. På den baggrund har man på Herningvej Skole igangsat en række forskellige bevægelsesaktiviteter, som har været tilpasset alle klassetrin fra 0. til 9. klasse. På 0. årgang fik eleverne fx undervisning i brydning, på 3. årgang fik eleverne undervisning i breakdance, og på 7. årgang lavede eleverne crossfit, brydning og sjipning.

Kombinationen af den fagopdelte undervisning og selvstændige bevægelsesaktiviteter rummer ifølge skolerne således et spændende potentiale, der kan styrke elevernes udbytte af undervisningen.

Skolernes erfaringer med motion og bevægelse

Skolerne fremhæver især fire resultater, når de vurderer, hvad bevægelsesaktiviteter har resulteret i:

- Øget motivation
- Øget koncentration
- Sociale fællesskaber
- Forbedrede læringsmiljøer.

Skolerne vurderer altså gennemgående, at deres bevægelsesaktiviteter har bidraget til de resultater, som de havde ønsket.

SKOLERNE I VORDINGBORG KOMMUNE

Læring gennem pædagogisk brug af bevægelse

I Vordingborg Kommune gennemførte man et projekt, hvor fem skoler (afdelinger) i samarbejde med konsulenter fra DGI afprøvede bevægelseselementer i den fagopdelte undervisning. Projektet blev gennemført i klasser på mellemtrinnet og strakte sig over ni uger.

Fokus i projektet har været på "bractions" (brainactions), dvs. bevægelsesaktiviteter, der direkte indgår i løsningen af faglige opgaver. Eksempler på bractions kunne være:

- Engelsk: Gloser var placeret højt oppe i træer. Eleverne skulle samarbejde om at hente dem og indplacere dem i ordklasser.
- Matematik: Stationer i hallen, hvor der til forskellige matematikopgaver var knyttet bevægelser som fx hinke, sjippe, spille basket.
- Klassens tid: Udsagn var placeret forskellige steder i klassen; eleverne hinkede hen og læste udsagnene og drøftede efterfølgende, om de var konfliktoptrappende eller ej.

De deltagende lærere har oplevet, at deltagelsen i læringsaktiviteterne er blevet større, og at glæden ved deltagelse samt fællesskabsfølelsen i klassen er vokset. Der er også tegn på, at læringen er blevet bedre (fx flere rigtige staveord).

DGI gav inspiration til aktiviteterne. Lærerne stod for koblingen til faglige mål. I evalueringsrapporten fremhæves det, at der er tale om simple aktiviteter, der let vil kunne overføres til andre fag, og at aktiviteterne let vil kunne indarbejdes i den daglige undervisning efter projektets afslutning.

Bevægelse som motivation

Nogle kommuner beskriver i deres evalueringsrapporter, at de stod over for udfordringer med inklusion, dårlig trivsel og lav motivation blandt eleverne og derfor valgte at igangsætte projekter med fokus på bevægelse.

Efter at have gennemført bevægelsesaktiviteterne vurderer flere skoler, at bevægelse bidrager til netop øget engagement og gejst og dermed også øget motivation.

På Vestre Skole oplevede man bl.a., at alle elever udviste en større motivation – også i fagligt svære situationer. Især oplevede man, at bevægelse i undervisningen havde en særlig positiv effekt på motivationen hos de elever, der er fagligt udfordrede. På Bredagerskolen har man haft lignende erfaringer, og her har man bl.a. beskrevet, at det øgede fokus på at anerkende elevernes behov for skift og bevægelse i løbet af en skoledag har bidraget til at skabe et fælles fokus på inkluderende læringsmiljøer på skolen.

Generelt har skolerne altså oplevet, at der er en positiv sammenhæng mellem bevægelse og elevernes motivation og lyst til at lære.

Bevægelse øger elevernes koncentration

Ud over skolernes ønske om at bidrage til at øge elevernes motivation har flere skoler begrundet deres bevægelsesaktiviteter med en ambition om at øge elevernes koncentration i undervisningen.

Mange af de deltagende skoler argumenterer for, at bevægelsesaktiviteter både i og uden for undervisningen styrker elevernes koncentrationsevne og læringsparathed. På Kornmarkskolen har det bl.a. været rationalet bag forsøgene med, hvordan puls og motion, krydskoordination, samarbejdsøvelser og nærhedsøvelser kan være med til at øge elevernes koncentration i forbindelse med det almindelige skolearbejde.

Konklusionen for både Kornmarkskolen og andre skoler er, at bevægelse bidrager til at øge elevernes koncentration. Både i de timer, hvor bevægelsen indgår, og generelt i løbet af skoledagen. Helt konkret oplever lærerne, at færre elever er fraværende i undervisningen.

MUNKEBJERGSKOLEN I ODENSE KOMMUNE

Forskellige bevægelsesaktiviteter på 3. årgang

På Munkebjergskolen har man gennemført et projekt med alle 65 elever på 3. årgang. Tre typer aktiviteter indgik i projektet:

- Bevægelse som integreret del af undervisningen med kobling til fagene
- Bevægelse som integreret del af undervisningen uden kobling til fagene (brainbreaks o.l.)
- Voksenstyrede aktiviteter i frikvartererne (boldspil, danselege mv.).

Erfaringer med de voksenstyrede fritidsaktiviteter er særegne for netop Munkebjergskolen – og ganske gode. Skolen oplever, at disse aktiviteter har forbedret elevernes sociale trivsel og skabt en god relation mellem eleverne og voksne. Især opleves det, at elever, der kan have svært ved at indgå i relationer med andre, har profiteret af aktiviteterne. De har haft nogen at lege med og følt sig som en del af fællesskabet. Lærerne observerer færre konflikter og erfarer, at eleverne kommer gladere ind til timerne.

Til fremtidig anvendelse planlægger skolen at lave et katalog med aktivitetsforslag og en kasse med sjippetove osv. Det centrale er, at aktiviteterne skal være nemme at gå til, og så er der behov for en ressourcemæssig afklaring af, hvordan der fremover skal kunne være den samme tilstedeværelse af voksne i frikvartererne.

Bevægelse som vej til sociale fællesskaber
Trivsel og deltagelse i sociale fællesskaber i skolen ses som afgørende for elevernes oplevelse af deres skolegang og deres evne til at lære. Skolerne vurderer, at øget bevægelse bidrager til at styrke elevernes sociale relationer. Særligt har de skoler, der har haft specifikt fokus på, hvordan bevægelse kan styrke elevernes sociale relationer, oplevet, at bevægelsesaktiviteterne har bidraget til at øge elevernes trivsel.

På Herningvej Skole vurderer man, at antallet af konflikter er blevet reduceret, og at elevernes fællesskaber er blevet styrket. De fysiske aktiviteter har betydet, at undervisere og elever er kommet tættere på hinanden. Eleverne har haft adgang til flere fællesskaber, og på skolen oplever man at eleverne er "vokset" og har turdet mere, fordi de er blevet mere trygge i deres fællesskaber.

Bevægelse skaber anderledes læringsmiljøer
Skolerne oplever, at bevægelsesaktiviteterne medvirker til at imødekomme forskellige læringsstile. Erfaringerne fra flere lærere er bl.a., at bevægelsesaktiviteterne øger muligheden for at "ramme" endnu flere elevers læringsstile, end lærerne har været vant til at kunne før. Skolerne vurderer, at det at inddrage bevægelse i undervisningen har givet eleverne en oplevelse af, at læring kan være mange ting.

Vordingborg Kommune vurderer, at bevægelse har øget mulighederne for inkluderende fællesskaber og skabt deltagelsesmuligheder for flere elever, fordi bevægelse har været med til at skabe varierede undervisningsformer i differentierede læringsarenaer. Evalueringsrapporten fra Vordingborg Kommune konkluderer på denne baggrund, at eleverne profiterer både motorisk og socialt, når bevægelse indgår i undervisningen.

Også på Herningvej Skole oplever de deltagende lærere, at der er kommet et større engagement blandt eleverne, og lærerne forklarer dette med, at elevernes motivation øges, når de oplever, at de kan lære på mange forskellige måder.

Hvad har skolerne lært?

Skolerne peger på en række opmærksomhedspunkter, som man bør holde sig for øje, når man inddrager bevægelse i skoledagen.

Alle skal kunne være med
En væsentlig erfaring fra de skoler, der har arbejdet med bevægelse som udviklingsprojekt, er, at man som pædagogisk personale skal sikre sig, at alle elever kan være med i de bevægelsesaktiviteter, der sættes i gang.
Det er derfor vigtigt at holde sig for øje, at det ikke er idræt, men bevægelse, der skal integreres i skoledagen. Således er det afgørende, at de bevægelsesaktiviteter, der sættes i gang, ikke er de klassiske idrætsgrene. Her vil nogle elever nemlig altid være foran på forhånd og pr. definition have overtaget og være "eksperter", mens andre fra starten vil være "bagud" og risikere at komme udenfor. Det er altså helt afgørende at gøre bevægelses-

aktiviteterne tilgængelige for alle elever og sikre sig, at alle kan være med.

Flere skoler har erfaret, at det kan være svært for nogle elever at have bevægelsesaktiviteter med eksterne, som ikke kender eleverne. På Bredagerskolen udtrykker man bl.a. bekymring for, om eleverne er tilstrækkeligt faglige undervejs i bevægelsesaktiviteterne. Flere skoler peger på denne baggrund bl.a. på vigtigheden af, at bevægelsesaktiviteterne i undervisningen varetages af en lærer eller pædagog, som eleverne har en god relation til, og som kender eleverne både fagligt og socialt.

Det tager tid at skabe fokus efter aktiviteterne
En af de udfordringer, som mange af skolerne hæfter sig ved, er elevernes evne til at komme tilbage til den fagopdelte undervisning og genvinde fokus. For nogle af skolerne har det drejet sig om en bekymring forud for igangsættelsen af projektet, som er blevet manet i jorden, mens det for andre skoler har vist sig som en reel udfordring i undervisningen.

Nogle skoler stod med oplevelsen af, at det kunne være vanskeligt for eleverne at "falde ned" efter en bevægelsesaktivitet, hvor pulsen var steget. Derfor fortæller nogle lærere, at det viste sig formålstjenligt at lægge en øvelse ind til allersidst i bevægelsesforløbet, hvor eleverne fik pulsen ned og faldt til ro igen. På den måde kunne eleverne være undervisningsparate efter bevægelsesaktiviteter, hvor de fik pulsen højt op. Samtidig understreger nogle skoler dog også, at det er vigtigt at holde sig for øje, at nogle elever har behov for mere strukturerede rammer. Det er man også nødt til at tage højde for, når man beslutter at gennemføre bevægelsesaktiviteter enten i eller uden for undervisningen.

Det er vigtigt at starte med målene
Flere skoler understreger vigtigheden af at tænke pædagogik og læringsmål før bevægelsesaktiviteterne.

Erfaringen er, at det ikke kun gavner eleverne, men at det virker motiverende på både lærere, pædagoger og elever, at målet med de enkelte øvelser er synligt. På den måde sikrer man bedst, at man gennemfører meningsfyldte aktiviteter, som understøtter ens overordnede mål, hvad enten det er et fagligt eller socialt mål.

Fra ildsjæle til en skolekultur
Skolerne fortæller, at det har stor betydning, at det lykkes at skabe en bevægelseskultur på skolen, hvor alle skolens lærere arbejder med bevægelse, og hvor det ikke kun er et par enkelte lærere eller ildsjæle, som har dette fokus.

For at det kan lade sig gøre, er det skolernes erfaring, at lærere og pædagoger skal have direkte adgang til konkrete øvelser og rekvisitter, som skal bruges til at gennemføre bevægelsesaktiviteterne. Et undervisningsmateriale eller lignende, som er tilpasset forskellige aldersgrupper og fag, vil i den forbindelse være et godt værktøj, som kan hjælpe underviserne i gang med at integrere motion og bevægelse i undervisningen.

Start med korte forsøg
På tværs af de deltagende skoler konkluderer flere lærere og pædagoger, at det har været positivt at arbejde fokuseret med at gøre bevægelse til en større del af elevernes skoledag. På skolerne i Vordingborg Kommune er oplevelsen da også, at mange flere lærere bruger bevægelse i deres undervisning. De giver udtryk for, at de har en oplevelse af, at det virker, og at det giver god mening at inddrage bevægelse, når man ser på elevernes læringsudbytte. På Bredagerskolen konkluderer man, at det på lang sigt vil brede sig i en sådan grad, at det ikke længere vil give mening at tale om lektioner med og uden bevægelse, men at bevægelse i stedet vil være så udbredt, at det er en del af alle undervisningsforløb og enhver didaktisk planlægning.

Fælles for skolerne er dog, at de understreger, at det er afgørende, at der er ro og plads til at eksperimentere i starten. Lærere og pædagoger på tværs af de deltagende skoler hæfter sig ved, at det har skabt en god base for udvikling og forankring, at alt er foregået stille og roligt og i både læreres og elevers tempo. Det at ændre pædagogisk praksis kræver vedholdenhed og tid, og erfaringerne fra nogle skoler viser, at opstartsperioden kan være vanskelig, og at bevægelsesaktiviteterne kan have uhensigtsmæssige virkninger. Flere skoler peger dog på, at det kun er i starten, og at alle, også eleverne, skal vænne sig til, at undervisningen foregår på en anderledes måde. Derfor understreges det, at det kan være nødvendigt, at man i starten sætter bestemte tidsperioder op, som lærerne skal arbejde med bevægelse inden for.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINGER MED MOTION OG BEVÆGELSE

Frederiksberg Kommune, Skolen på Duevej
har haft fokus på grundmotorik med det formål at give eleverne et større bevægelsesrepertoire og dermed øge deres evne til at indgå i sociale fællesskaber på skolen.

Hillerød Kommune, Kornmarkskolen
har haft ugentlige bevægelsestimer med det formål at give eleverne værktøjer og strategier til at indgå kompetent i fællesskaberne i klassen og på skolen generelt.

Holbæk Kommune, Elverdamsskolen
har lavet engelske sang- og bevægelseslege i 4. klasse og matematiske fangelege i 5. og 6. klasse.

Odense Kommune, Abildgårdskolen
har undervist lærere og pædagoger i, hvordan de kan integrere bevægelse i undervisningen. Herefter har medarbejderne gennemført bevægelsesaktiviteter i den fagopdelte undervisning.

Odense Kommune, Korup Skole
har gennemført bevægebånd og bevægelsestid på mellemtrinnet. Her har de arbejdet både med særskilte bevægelsesaktiviteter og med bevægelse i undervisningen.

Odense Kommune, Munkebjergskolen
har gennemført tre former for bevægelsesaktiviteter med det formål at skabe varieret undervisning, der øger elevernes koncentration og deres gejst i undervisningen.

Odense Kommune, Vestre Skole
har integreret bevægelse i undervisningen, hvor man bl.a. har gennemført stafetløb med det formål at øge elevernes motivation.

Vejle Kommune, Bredagerskolen
har gennemført bevægelsesaktiviteter med forskellige formål. Det primære mål er, at bevægelse bliver en naturlig del af skoledagen.

Vordingborg Kommune, Gåsetårnskolen, Kulsbjerg Skole, Møn Skole, Præstø Skole, Svend Gønge-Skolen
har i samarbejde med instruktører fra DGI arbejdet med at lave bevægelsesaktiviteter direkte tilknyttet de enkelte fag.

Thisted Kommune, Tingstrup Skole
har haft musik og motorik i skolens 0.-klasser ud fra den antagelse, at hvis eleverne ikke har automatiseret grundmotorikken, så vil de bruge for meget energi på at holde styr på krop og lemmer og dermed have mindre fokus på læring.

Aalborg Kommune, Herningvej Skole
har gennemført forskellige bevægelsesaktiviteter på alle skolens årgange, hvor arbejdet med bevægelse har været koblet til praktisk-musiske elementer.

Musik i skoledagen

Med reformen sker der ændringer i den praktisk-musiske fagrække. Bl.a. vil elever i 1. og 5. klasse få flere undervisningstimer i musik. I dette kapitel kan du læse om 17 skolers erfaringer med at styrke den musiske dimension i undervisningen. Skolerne ser de musiske aktiviteter som en mulighed for at lære eleverne at spille på et instrument, men også som en mulighed for at tilbyde eleverne et andet læringsmiljø med nogle andre samarbejdsmuligheder.

Med reformen er der lagt op til, at de praktisk-musiske fag skal spille en anden rolle end hidtil. Håndarbejde og sløjd erstattes af et nyt fag, designteknologi. Hjemkundskab bliver til madkundskab, og eleverne får mere musik i 1. og 5. klasse. Med ideen om den åbne skole og den understøttende undervisning er der lagt op til, at netop den praktisk-musiske dimension kan styrkes i samspillet med det omgivende samfund, og et samarbejde med den kommunale musikskole er obligatorisk.

Dette kapitel stiller skarpt på de projekter, der har styrket den musiske dimension i skolen og i undervisningen. I alt har 17 skoler gjort erfaringer med at inddrage musik i skoledagen. Fælles for de 17 skoler er, at de har arbejdet ud fra en antagelse om, at den musiske dimension styrker alle elevers læring og trivsel.

Musik kan indgå i skoledagen på forskellige måder

Musik kan integreres i skoledagen på mange forskellige måder. Nogle skoler har valgt at arbejde med musikaktiviteter i afgrænsede, selvstændige forløb, hvor målet bl.a. var styrkede musikalske færdigheder. Andre skoler har valgt at integrere musik i den øvrige undervisning. Her er målet ikke i sig selv, at eleverne styrker deres musikfaglighed, men snarere at musikken bidrager til at støtte elevernes læreprocesser i andre fag.

Musik som selvstændige, afgrænsede aktiviteter

De skoler, der har arbejdet med musik som selvstændige aktiviteter i en afgrænset projektperiode, har i flere tilfælde valgt at indgå i et tæt samarbejde med eksterne aktører. De typiske samarbejdspartnere er musikskoler og kulturskoler, og ved at samarbejde med disse har man kunnet trække på kompetencer, som skolerne ikke nødvendigvis selv råder over.

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL STYRKE DEN MUSISKE DIMENSION I SKOLEDAGEN

- Det kan være en styrke at samarbejde med fagprofessionelle, fx musikskoler. De har en faglighed, som virker motiverende og inspirerende for eleverne.
- Når der samarbejdes med eksterne parter, er det vigtigt at skabe en tydelig rollefordeling og -afklaring. Yderligere er det vigtigt at have en fælles drøftelse om de læringsmål der skal være for undervisningsforløbet.
- For nogle elever kan det være vanskeligt at se, at musikaktiviteterne fører øget læring med sig. Det kan derfor være vigtigt at skabe mulighed for, at eleverne løbende reflekterer over egen læring. Fx gennem logbøger

Skolerne har gennemført mange forskellige typer af forløb og aktiviteter med musikken i centrum. På nogle skoler har eleverne lært at samle og passe en saxofon, på andre skoler har eleverne arbejdet med rytmer og tonearter, og på atter andre skoler har man haft fokus på sangstemmer.

Som et eksempel på én af de indsatser, der har været gennemført inden for det musiske, kan nævnes Maribo Skole i Lolland Kommune. Her har skolens musiklærere i samarbejde med lærere fra musikskolen undervist elever fra 2. til 6. klasse i musikalsk komposition på iPads.

Et andet eksempel på, hvordan man kan få mere musik i skoledagen, ses på Overlade Skole i Vesthimmerlands Kommune. Her har en specialklasse med AKT-elever haft to ugentlige undervisningstimer i et instrument og/eller sang. Undervisningen foregik som en kombination af eneundervisning og sammenspil og blev varetaget af en kendt voksen og af lærere fra Vesthimmerlands Kulturskole.

Endelig kan nævnes Tingstrup Skole i Thisted Kommune, hvor eleverne i børnehaveklassen har modtaget en halv times motorisk træning og en halv times musikundervisning dagligt. Målet var at støtte elevernes læreprocesser ved at skabe variation i deres skoledag samt at styrke deres grundmotorik og give dem energi og overskud til læring.

På tværs af de skoler, der har gennemført afgrænsede forløb med fokus på musikken, kan man se en antagelse om, at den musikalske udfoldelse har en positiv betydning for elevernes fordybelse, læring og trivsel. Det er en væsentlig årsag til, at skolerne har valgt afprøve afgrænsede forløb med musikken i centrum. De kompetencer, som eleverne opnår i de fokuserede musikforløb, vurderer skolerne vil have en positivt afsmittende effekt på elevernes generelle skolegang og læringsforudsætninger.

Det er en udbredt oplevelse, at kun bestemte elevgrupper ellers får mulighed for at lære at spille instrumenter. Ved at give eleverne mulighed for at lære at spille instrumenter eller synge korsang i skolen vurderer skolerne, at de bidrager til at støtte alle elever i at blive så dygtige, som de kan.

På nogle ses de selvstændige musikaktiviteter også ses som en del af et dannelsesprojekt. Musikken giver ikke kun mulighed for at tilegne sig konkrete musikfaglige færdigheder og styrker ikke blot elevernes læringsforudsætninger, men er også med til at udvikle eleverne som hele mennesker.

På skolerne opleves det således som meget meningsfuldt at bruge folkeskolereformen som en anledning til at tilbyde eleverne flere musikalske aktiviteter og oplevelser.

Musik som en dimension i fagene
I modsætning til ovennævnte skoler, der har gennemført selvstændige indsatser, hvor musikken var i centrum, har en række andre skoler bestræbt sig på at integrere musikundervisningen i de øvrige fag. På disse skoler taler man om, at den musiske dimension kan ses som en støtte i forbindelse med elevernes læreprocesser. Derudover kan musik i samspil med bevægelse ifølge skolerne være et element i det generelle arbejde med at variere undervisningsformerne og gennemføre understøttende undervisning.

I forlængelse heraf er der flere skoler, der har arbejdet ud fra en antagelse om, at musik som del af fagenes didaktik vil kunne medføre et løft af de elever, der er udfordret af mere traditionel boglig læring. Helt konkret beskrives en antagelse om, at det at "synge sproget ind" vil styrke elevernes sprogtilegnelse og give eleverne alternative musiske læringskanaler i forhold til engelsk og en øget lyst til læring af det første fremmedsprog.

Et eksempel på musik i samspil med bevægelse ses på Løgstør Skole i Vesthimmerlands Kommune, hvor man har brugt musik i engelskundervisningen i 1. klasse. I samarbejde mellem en sanglærer fra Vesthimmerlands Kulturskole har lærerne inddraget engelske remser, rytmer, sange og bevægelseslege.

Et andet eksempel ses på Vestre Skole i Odense Kommune, hvor musikundervisningen er blevet koblet til danskundervisningen. Her har man gennemført et forløb om folkemusik, hvor man i musiktimerne har haft fokus på folkemusikkens særtræk, mens man i danskundervisningen har analyseret tekster, diskuteret folkeviser og sat teksten og genren ind i en historisk kontekst. Skolerne begrunder dette tværfaglige samarbejde med, at musikken giver en anden oplevelse af tekstens indhold. Musikken kan åbne tekster på nye måder og understøtte, at eleverne lærer på forskellige måder.

Skolernes erfaringer med at inddrage musik i skoledagen

Skolerne rapporterer gennemgående om nogle vellykkede projekter med musik som omdrejningspunkt.

På tværs af evalueringsrapporterne kan man læse om begejstrede elever, der har brugt frikvartererne på at forberede sig på musikaktiviteterne, og om elever, der ifølge lærerne har opført sig eksemplarisk i undervisningen.

Skolerne fremhæver især to resultater som følge af de

MARIBO SKOLE (BLÆSENBORGAFDELINGEN) I LOLLAND KOMMUNE

Musikalske kompositioner på iPads

Musikskolelærere, folkeskolens musiklærere samt eksterne konsulenter har i projektperioden undervist alle Maribo Skole – Blæsenborgafdelingens elever fra 2.-6. klasse i musikalsk komposition på iPads.

Inden undervisningsperioden deltog alle implicerede parter i et dagskursus, hvor de blev introduceret til digitale undervisningsmaterialer og undervisningsværktøjer.

Eleverne er gennem forskellige pædagogiske undervisningsmetodikker blevet introduceret til fire forskellige kompositions- og arrangements-apps, som de har arbejdet med i projektet. Herudover har eleverne bl.a. også arbejdet med digitale undervisningsvideoer.

Ifølge skolen giver iPad'en som undervisningsværktøj nogle unikke pædagogiske muligheder. Eleverne kan pr. intuition og derved meget hurtigt komme i gang med at komponere (de skal ikke først lære at spille et instrument). Mange elever kan være i gang på samme tid med hver deres komposition.

Skolen oplever, at eleverne havde faglige og trivselsmæssige fordele af projektet. De blev inspireret til at se musik gennem nye briller, og de kreative elever fik en arena, hvor deres kompetencer var i centrum.

Også lærerne oplever, at projektet har været succesfuldt. De har bl.a. set nye muligheder i samarbejdet med musikskolen og oplever det som positivt at blive udfordret på de daglige rutiner og den vanlige undervisningstilrettelæggelse.

LØGSTØR SKOLE I VESTHIMMERLANDS KOMMUNE

Musik som metode til læring af første fremmedsprog for 1. klassetrin

På Løgstør Skole har en 1.-klasse modtaget undervisning i engelsk, hvor musik og bevægelse har været en integreret del af undervisningen. Eleverne er blevet undervist i 90-minutters lektioner én gang om ugen i ni uger.

Formålet var at inddrage musik som en del af en pædagogisk metode til tilegnelse af engelsk udtale og understøtte elevernes læring af elementære engelske ord og sætninger. Antagelsen bag indsatsen var, at det "at synge" sproget ind vil styrke elevernes sproglige læring og derved præsentere eleverne for alternative musiske "læringskanaler" i forhold til engelsk og en øget lyst til læring af det første fremmedsprog.

Undervisningen blev gennemført af en sanglærer fra Vesthimmerlands Kulturskole, elevernes tidligere 0.-klasselærer samt en støttende pædagog. Sanglæreren har været den primære planlægger af forløbet. 0.-klasselæreren og pædagogen har støttet op omkring den pædagogiske del af undervisningen og deltaget aktivt i timerne.

Gennem engelske remser, rytmer, sange og bevægelseslege har skolen ønsket at styrke udtale af engelske ord.

Erfaringerne fra projektet er gennemgående positive. Lærerne oplever, at eleverne har været aktive i timerne – især vurderer de, at elever, der ikke er så bogligt stærke, kan drage fordel af at lære sproget gennem musikken. I evalueringsrapporten peger de især på musikkens grundprincipper: Gentagelse af melodier og rytmer samt det at bruge krop og bevægelse har dannet grobund for øget læring.

indsatser og aktiviteter, de har sat i gang, nemlig: styrkede musikfaglige kompetencer og bedre muligheder for at deltage i undervisningen samt for at lære. Der er således en fin sammenhæng mellem de antagelser, skolerne havde om, hvordan aktiviteterne ville virke, og de reelle resultater, som de har opnået.

Styrkede musikfaglige kompetencer

Det er en gennemgående vurdering, at eleverne har fået et betydeligt musikfagligt udbytte af de intensive forløb, som skolerne har gennemført. Skolerne beretter om elever, der har lært at spille på instrumenter, som har lært noderne og akkorderne at kende, som kan tælle takter, og som kan synge flerstemmigt i kor.

Den Jyske Sangskole har gennemført en række forskellige musikforløb i Herning, Ikast-Brande og Ringkøbing-Skjern Kommuner. Én af de skoler, de har samarbejdet med, er Vorgod-Barde Skole. Her har de gennemført et dagligt "sang- og bevægelsesbånd" for eleverne i 1. og 2. klasse. Forløbet har varet otte uger, og den tilknyttede musiklærer vurderer, at eleverne efter dette forløb har en større musikfaglig viden end eleverne i 3. klasse. I interviews med eleverne kan man læse om 2.-klasseselever, der udtaler "jeg har lært mezzoforte, piano, forte, legato, staccato, puls og rytme". Den Jyske Sangskole vurderer, at den daglige musiktid har været en væsentlig årsag til den meget tydelige musikfaglige progression hos eleverne. Et sang- og bevægelsesbånd med 20 minutters daglig musikaktivitet har ifølge evalueringsrapporten været med til at skabe en vigtig kontinuitet i elevernes læreproces.

På Vorrevangskolen i Aarhus Kommune har elever i 2. klasse på relativt kort tid lært at spille på nye instrumenter. Her har man i musiktimerne arbejdet specifikt med træ- og blæseinstrumenter. Undervisningen har været varetaget af skolens musiklærer i samarbejde med musiklærere fra Aarhus Kommunale Musikskole, og efter syv uger har eleverne opnået grundlæggende færdigheder i at spille et instrument, de kan spille med på en melodi, og de har lært at spille sammen. I forlængelse af dette har halvdelen af de elever, der har modtaget undervisning i træ- og blæseinstrumenter, udtrykt interesse for at ville fortsætte med instrumentundervisningen. Musikaktiviteterne har således ikke kun bidraget til at give eleverne nogle musikfaglige kompetencer, men har også øget deres generelle motivation for at lære at spille på et instrument.

Bedre forudsætninger for at deltage i undervisningen

På skolerne havde man en antagelse om, at de musikfaglige aktiviteter ville have positiv indvirkning på elevernes faglige udbytte i andre fag. Skolerne vurderer, at det er for tidligt at kunne sige noget om dette. Ikke desto

mindre noterer de, at de kan spore en tydelig progression og udvikling i elevernes evner til at modtage undervisning.

Nogle skoler har oplevet, at musikaktiviteterne bidrager til en større forståelse eleverne imellem. Musikaktiviteterne har for mange elever været mødet med en anden type læringsmiljø end det, de traditionelt kender, og nogle andre spilleregler har været herskende.

Skolerne beskriver, at samarbejdet mellem eleverne er meget vigtigt i musikaktiviteterne. Det bliver tydeligt for eleverne, at de er afhængige af hinanden for at kunne levere et samlet godt resultat. Og det er en vigtig læring, som skolerne mener, at eleverne kan overføre til den øvrige undervisning, og som dermed generelt bidrager til at skabe nogle gode og rummelige læringsmiljøer, hvor eleverne udviser forståelse for hinanden. Yderligere bemærker skolerne, at de musiske aktiviteter giver eleverne en meget tydelig oplevelse af progression, og at eleverne herigennem bliver bevidste om, at man lærer ved at øve sig.

Et andet udbytte, som nogle skoler fremhæver, er de positive oplevelser, mange elever får ved at deltage i musikaktiviteterne. Nogle skoler hæfter sig ved, at musikaktiviteterne ser ud til især at være gavnlige for de elever, som er fagligt udfordret, eller som ikke trives i den mere traditionelle klasseundervisning. I musikaktiviteterne vil eleverne ofte have de samme forudsætninger for at deltage. Dette skaber mulighed for nye dynamikker og positioner i klassen. Og de succesoplevelser, eleverne får, fx ved at lære at spille på et instrument, kan de ifølge skolerne forhåbentlig tage med sig i andre fag. De gode oplevelser, eleverne får gennem musikaktiviteterne, håber skolerne således på kan bidrage til at øge deres generelle motivation for at gå i skole.

Hvad har skolerne lært?

På tværs af de forskellige indsatser med musiske aktiviteter har man gjort en række relevante erfaringer med, hvordan man fremover kan tilrettelægge aktiviteter, der har den ønskede betydning. De fleste af disse erfaringer bygger på, at der i indsatserne er blevet inddraget eksterne ressourcepersoner og undervisere fra musikskoler eller andre organisationer.

Skab klare rammer for samarbejdet mellem lærere og samarbejdspartnere

Samarbejde mellem forskellige faggrupper og på tværs af skoler eller institutioner stiller store krav til rammerne for samarbejdet. Skolerne hæfter sig ved, at det er vigtigt at skabe ejerskab hos alle involverede og at forvent-

ningsafstemme. I forlængelse af det anbefaler flere skoler, at man etablerer faste rammer for samarbejdet.

Fælles sparring er vigtigt
Udvikling af didaktik i samspil mellem forskellige fagligheder stiller krav til løbende tilpasning og sparring. Flere af de beskrevne indsatser har ladet både skole- og musikskolelærere betræde ny grund. Det har givet en masse gode erfaringer og skabt begejstring for indsatserne, at de involverede fagpersoner får lov til at lære af hinanden og lære sammen, men det betyder også, at fagpersonerne får øget indsigt i indsatsen undervejs. Flere skoler har gode erfaringer med, at fagpersonerne sparrer, lige efter at de har gennemført undervisningsaktiviteterne. Så er fagpersonernes erfaringer helt aktuelle, og det sikrer kontinuitet og styrker den løbende tilpasning af aktiviteterne.

Eleverne skal reflektere over egen læring
Flere af de skoler, der har arbejdet med musik som selvstændig aktivitet, begrunder deres indsats med, at musik kan hjælpe elever med at blive motiverede og læringsparate. Det er dog ikke altid tydeligt for eleverne, at de musiske aktiviteter fører egen læring med sig. Skolerne bemærker derfor, at det er relevant at skabe mulighed for at eleverne reflektere over egen læring, og løbende evaluerer deres egen indsats. Her kan fx logbøger være et relevant redskab.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINFGER MED MUSIK I SKOLEDAGEN

Brønderslev Kommune, Dronninglund Skole
har ladet 2. klassetrin øve og opføre en musical i et tougers forløb.

Herning, Ikast-Brande og Ringkøbing-Skjern Kommuner, Vorgod-Barde Skole, Vildbjerg Skole, Ikast Vestre Skole og Isenvad Skole
har ladet Den Jyske Sangskole undervise eleverne i sang. Undervisningens tilrettelæggelse har varieret fra skole til skole.

Lolland Kommune, Maribo Skole afd. Blæsenborg
har givet eleverne undervisning i at komponere musik på iPads.

Odense Kommune, Vestre Skole
har ladet lærere tilrettelægge undervisningsforløb i musik for 5. klassetrin i samarbejde med Odense Musikskole.

Slagelse Kommune, Vemmelev Skole, Tårnborg Skole og Skælskør Skole
har ladet lærere i indskolingen samarbejde med Slagelse Musikskole om at bruge musiske aktiviteter til at understøtte 0. og 1. klasses danskundervisning.

Thisted Kommune, Tingstrup Skole
har givet eleverne i 0. klasse mulighed for at øve deres motorik gennem musik og bevægelse, såsom sanglege

Vesthimmerlands Kommune, Blære Skole
har ladet eleverne modtage undervisning i stomp og dans.

Vesthimmerlands Kommune, Gedsted Skole
har givet 2. klassetrin undervisning i at spille klaver, blokfløjte og violin.

Vesthimmerlands Kommune, Løgstør Skole
har givet eleverne undervisning i musik som forberedelse til engelskundervisning. De har især øvet udtale og sprogmelodi.

Vesthimmerlands Kommune, Overlade Skole
har givet AKT-elever undervisning i at spille på instrumenter og i at spille sammen på tværs af 4. og 5. klasse.

Vesthimmerlands Kommune, Toppedalskolen
har givet eleverne sammenspilsundervisning og undervisning i takter og akkorder.

Aarhus Kommune, Vorrevangskolen
har givet eleverne fra 2. klasse undervisning i at spille på blæserinstrumenter og i et bigband.

Lektiehjælp og faglig fordybelse

Som en del af den længere skoledag skal alle skoler fremover tilbyde lektiehjælp og faglig fordybelse. I dette kapitel præsenteres ni skolers erfaringer med forskellige former for lektiehjælp og faglig fordybelse. De skoler, der har afprøvet forløb med lektiehjælp og faglig fordybelse, ser det som en mulighed for at skabe bedre og mere lige forudsætninger for, at alle elever kan klare sig godt i skolen.

Lektiehjælp og faglig fordybelse skal give eleverne mulighed for faglig træning og støtte, så de kan fordybe sig i forskellige emner og opgaver, der er differentierede og tilpasset den enkelte elevs niveau og behov.

I folkeskolereformen skelnes der mellem faglig fordybelse og lektiehjælp. Lektiehjælp skal give eleverne mulighed for at få hjælp og vejledning til lektierne, mens den faglige fordybelse skal give eleverne mulighed for at arbejde fokuseret og differentieret med forskellige temaer og emner.

Skolernes erfaringer viser, at de elever, som benytter sig af tilbuddene om lektiehjælp og faglig fordybelse, er glade for den vejledning og individuelle støtte, som tilbuddene rummer. Skolerne har dog også erfaret, at det kan være vanskeligt at tiltrække den brede elevgruppe. Særligt er det vanskeligt at tiltrække ressourcesvage elever og skolens ældste elever til at deltage i lektiecaféerne. Med skolernes projekter følger en række gode råd og opmærksomhedspunkter, som man kan lade sig inspirere af, når man går i gang med tilrettelæggelsen af lektiecaféer og timerne til den faglige fordybelse.

To typer lektiecaféer

Skolerne har gennemført forsøg med to typer lektiecaféer: traditionelle lektiecaféer og nytænkte lektiecaféer.

Traditionelle lektiecaféer foregår typisk i skolens egne lokaler og med personale, som eleverne kender fra skolen eller SFO'en. Nogle af de skoler, der i dette projekt har tilbudt traditionelle lektiecaféer, er Munkebjergskolen i Odense Kommune, Nordbakkeskolen i Ringsted Kommune, Aakjærskolen i Skive Kommune og Sct. Jørgens Skole i Roskilde Kommune. Lektiecaféerne er typisk blevet tilbudt en-fire dage om ugen og har varet 1-1½ time.

GODE RÅD TIL SKOLER NÅR DE SKAL TILBYDE LEKTIEHJÆLP OG FAGLIG FORDYBELSE

- Det kan være vanskeligt at rekruttere den brede elevgruppe til lektiecaféer. Overvej, hvordan skolen bedst kan motivere alle elever til at deltage.
- Forplejning i lektiecaféen og den faglige fordybelsestid er vigtig. Det kan både være med til at skabe nogle hyggelige rammer omkring tilbuddet og være med til at give eleverne fornyet energi.
- Lektiecaféen bør bemandes med personale, som ved hvad der foregår i undervisningen og som ved hvilke lektier eleverne har for. Herudover skaber kendt personale tryghed for eleverne.
- Forældrene spiller en vigtig rolle for at få elever til at deltage i lektiecaféen og den faglige fordybelsestid. Det er derfor vigtigt at informere og involvere forældrene, når man skal tiltrække elever.
- Det er vigtigt at opstille nogle klare mål for den faglige fordybelsestid. Ellers bliver det uklart for eleverne, hvad målet er, og eleverne risikerer at miste motivationen.

KORNMARKSKOLEN I HILLERØD KOMMUNE

Lektiecafé for elever i 7.-9. klasse

Kornmarkskolens lektiecafé rettede sig mod elever i 7.-9. klasse. Lektiecaféen foregik to gange om ugen i 1½ time, og eleverne blev tilbudt boller og frugt. Lektiecaféen blev varetaget af to lærere og en specialpædagog.

Formålet med at samarbejde med en specialpædagog om lektiecaféen var at tiltrække fagligt og socialt udsatte elever, som specialpædagogen i forvejen havde kontakt til. Skolen håbede, at det ville være mere attraktivt for disse elever at deltage, hvis de mødte et "kendt" ansigt.

Skolen gjorde flere ting for at tiltrække elever til lektiecaféen. Bl.a. tilbød skolen en biografturt, hvis man deltog i lektiecaféen tre gange. Herudover afholdt man et fokusgruppeinterview med elever fra målgruppen for at undersøge, hvad der ville motivere dem til at deltage.

Målet om at tiltrække elever fra udskolingen blev nået. Skolen har registreret, at 50 % af eleverne fra 7. klasse, 63 % af eleverne fra 8. klasse og 13 % af eleverne fra 9. klasse deltog i lektiecaféerne. Skolen oplevede dog fortsat at have vanskeligt ved at tiltrække de ressourcesvage elever.

De nytænkte lektiecaféer adskiller sig fra de traditionelle ved fx at foregå andre steder end på skolen og med et andet personale, end eleverne normalt kender. Eller de kan være nytænkte ved, at lektiehjælpen kobles til andre typer af aktiviteter. Nogle af de skoler, der har nytænkt deres lektiecaféer, er Tune Skole i Greve Kommune, Kornmarkskolen i Hillerød Kommune samt Skolen ved Bülowsvej og Skolen ved Søerne i Frederiksberg Kommune.

Det primære formål med begge typer lektiecaféer er at give eleverne mulighed for at få hjælp til at læse lektier og hjælpe dem med at møde velforberedte op til undervisningen. Skolerne har en antagelse om, at lektiecaféerne kan være med til at bryde den negative sociale arv. Antagelsen er, at når eleverne får hjælp med lektierne, så vil de kunne deltage mere aktivt i undervisningen, og dette vil skabe bedre og mere lige forudsætninger for at klare sig godt i skolen.

Nogle skoler har valgt at nytænke deres lektiecaféer, fordi de har erfaret, at det kan være vanskeligt at nå målet om at skabe bedre og mere lige muligheder for alle elever i skolen. Mange steder oplever man, at lektiecaféerne tiltrækker de elever, som allerede præsterer godt, har opbakning og støtte hjemmefra og allerede er motiverede for at gå i skole. For at tiltrække en bredere elevgruppe har nogle skoler derfor valgt at tilrettelægge deres lektiecaféer på andre måder.

Skolernes erfaringer med lektiecaféer

I skolernes forsøg har de elever, der benytter sig af lektiecaféerne, været glade for tilbuddene, men det har generelt været vanskeligt for skolerne at tiltrække en bred elevgruppe.

KORNMARKSKOLEN I HILLERØD KOMMUNE

Evalueringsrapporten
"Det vurderes, at lektiecaféen […] særligt tiltrækker den gruppe elever, som i forvejen er motiverede og ambitiøse i forhold til deres skolegang, samt de elever, som er fagligt udfordret, men i øvrigt glade for skolen. Det opleves sværere end forventet at tiltrække de skoletrætte elever og særligt udsatte elever."

Vanskeligt at tiltrække ressourcesvage elever og ældre elever

Erfaringerne fra begge typer af lektiecaféer bekræfter, at det er vanskeligt at tiltrække ressourcesvage elever.

På Kornmarkskolen havde man en antagelse om, at de skoletrætte og særligt udsatte elever ville være lettere at tiltrække, hvis de havde en relation til én af de lærere, der arbejdede i lektiecaféen. Derfor havde man tilknyttet en specialpædagog, som eleverne kendte. Det så dog ikke ud til at betyde noget for elevernes deltagelse i lektiecaféen.

Forsøget med onlinelektiehjælp i Frederiksberg Kommune viste sig heller ikke som et ubetinget succesfuldt svar på, hvordan man kan nå de skoletrætte og særligt udsatte elever. Her oplevede man det bl.a. som en udfordring at udbrede kendskabet til tilbuddet i den korte periode forsøget varede.

Tune Skole i Greve Kommune vurderer som den eneste at have etableret et lektiecafétilbud, som rekrutterer elever fra en bred elevgruppe. Skolen har tilbudt lektiehjælp i kombination med håndbold og fodbold og i samarbejde med Tune Idrætsforening. Håndbold og fodbold er populære sportsgrene i byen, og tilbuddet har tiltrukket elever, som man tidligere har haft svært ved at tiltrække.

Udviklingsprojekterne viser desuden, at det er vanskeligt at tiltrække elever fra 5.-6. klasse og opefter. Her foretrækker eleverne at lave lektier hjemme, bl.a. fordi de ofte har lektier, der kræver individuel læsning.

Elever, som deltager, er glade for tilbuddet
De elever, som benytter lektiecaféerne, er glade for tilbuddet, og de oplever et stort udbytte af at komme i lektiecaféen. Ifølge evalueringsrapporten fra Sct. Jørgens Skole har eleverne udtalt, at "det var nemmere at få noget ud af undervisningen, når man var forberedt" og, at "det var godt at sidde sammen med sine venner [og lave lektier]".

Af Nordbakkeskolens evalueringsrapport fremgår følgende: "Nogle elever er efterfølgende stolte mødt frem i skolen og har kunnet fortælle med stolthed, at de nu var godt forberedte og havde fået fulgt op på det forsømte."

Evalueringsrapporterne peger også på, at lektiecaféerne kan bidrage til at skabe tættere relationer mellem læreren og de enkelte elever. Lektiecaféerne har givet lærerne mulighed for at komme tættere på den enkelte elev, da antallet af elever er mindre end i den øvrige undervisning.

Hvad har skolerne lært?

På tværs af de to typer af lektiecafétilbud har man gjort en række erfaringer med, hvordan man kan tilrettelægge lektiecaféer, der tiltrækker en bred elevgruppe med forskellige behov. Erfaringerne kan opsummeres i fire opmærksomhedspunkter, som andre skoler med fordel kan holde sig for øje.

De store elever ønsker ro, variation og faglighed
Tre forhold ser ud til at være væsentlige, hvis skolerne skal tiltrække elever fra 5.-6. klasse og opefter:

- Lektiecaféen skal skabe rum til ro og fordybelse.
- Lektiecaféen skal tilbyde mere end blot lektielæsning.
- De lærere, som varetager lektiehjælpen, skal have tilstrækkelige faglige kompetencer.

På Nordbakkeskolen forklarer eleverne, at deres lektier ofte består i at skulle læse tekster, og her foretrækker de at være hjemme, alene. Til gengæld ville de overveje lektiecaféen, hvis de skulle lave store opgaver, som bl.a. kræver, at de skal samarbejde med deres klassekammerater.

Ønsker man at tiltrække de ældste elever til lektiecaféen, er det derfor vigtigt at overveje lektiecaféens indretning, så der er plads til individuel fordybelse og ro.

Det er også en god idé at overveje, om man kan udvide lektiecaféen til at rumme andre typer af aktiviteter. På Kornmarkskolen efterlyser eleverne bl.a. muligheden for, at lektiecaféen rummer mere og andet end de traditionelle skolefag. De savner mulighed for fordybelse i fag eller faglige områder, de selv vælger. Her kan man fx lade sig inspirere af Tune Skole, som med gode erfaringer har koblet lektiecaféen til fodbold- og håndboldaktiviteter.

Lektiecaféen skal bemandes af "kendt" personale
Skolerne peger på, at det er vigtigt, at lektiecaféen bemandes af personale med tilstrækkelige faglige kompetencer. På nogle skoler har man oplevet, at lærere og pædagoger ikke har kunnet give eleverne kvalificeret sparring i forbindelse med konkrete fag og lektier.

Nogle skoler har erfaret, at lektiecaféen bør bemandes af lærere og/eller pædagoger, som kender eleverne og deres faglige niveau. For de lektiecaféer, der retter sig mod indskolingen og starten af mellemtrinnet, skyldes dette, at eleverne her er for små til selv at administrere deres lektier. Hvis lærerne og pædagogerne skal kunne støtte eleverne i deres lektielæsning, kræver det, at de har været i dialog med klassens lærere om de konkrete lektier. På samme måde vurderer nogle skoler, at det er nødvendigt at kende elevernes faglige niveau, hvis man skal kunne give dem den optimale sparring. Aakjærskolen skriver bl.a. i sin evalueringsrapport, at det er nødvendigt, at underviserne ved, hvilke lektier eleverne har for. Skolen vurderer, at eleverne på 4. årgang havde begrænset udbytte af lektiecaféen, netop fordi de voksne ikke kendte eleverne og deres faglige niveau.

Lektiecaféen skal være et sted, man hygger sig
For skolerne ser det ud til at være en væsentlig opgave at få skabt nogle rammer omkring lektiecaféen, som signalerer hygge og socialt samvær, samtidig med at man kan få hjælp til lektierne.

På nogle skoler har man erfaret, at den sociale dimension i lektiecaféerne spiller en stor rolle. I Kornmarkskolens evalueringsrapport kan man fx læse, at den tilknyttede lærer og pædagog er blevet overasket over, hvor stor værdi eleverne tillægger forplejningen i lektiecaféen.

TUNE SKOLE I GREVE KOMMUNE

Lektiecafé, fodbold og håndbold

På Tune Skole indgår lektiecaféen som én aktivitet ud af tre. Hver fredag eftermiddag har eleverne mulighed for at tilmelde sig en lektiecafé, som er kombineret med fodbold og håndbold. Der er afsat 35 minutter til hver aktivitet, og rækkefølgen på aktiviteterne er forskellig fra gang til gang.

Tilbuddet gives i et samarbejde med Tune Idrætsforening, og det er frivillige fra foreningen samt lærere og pædagoger fra skolen og SFO'en, som i fællesskab varetager undervisningen.

Formålet med indsatsen er bl.a. at gøre lektiecaféen interessant ved at kombinere den med aktiviteter, som eleverne på skolen i forvejen har en stor interesse for. Yderligere har skolen en forhåbning om, at det vil være lettere for eleverne at koncentrere sig om lektielæsning, når det bliver koblet til bevægelse og fysisk aktivitet.

Skolen har gode erfaringer med lektiecaféen. Den oplever, at de tiltrak en bredere elevgruppe, og at de især fik fat i de elever, som ikke tidligere har benyttet sig af lektiecaféens tilbud.

Forplejningen har bidraget til at skabe en hyggelig, næsten hjemlig stemning, og dette har haft en positiv betydning for rekrutteringen af særligt pigerne. Lektiecaféen er blevet et sted, hvor man laver lektier med veninderne.

At den sociale dimension i lektiecaféerne spiller en vigtig rolle fremgår også af evalueringsrapporten fra Sct. Jørgens Skole. Fx har en elev sagt, at, "det var hyggeligt at læse sammen med en kammerat og en kop te".

Rekruttering sker også gennem forældrene
Skolerne har erfaret, at det kræver et stort "kampagne"-arbejde at tiltrække eleverne til lektiecaféerne. Skolerne beskriver, at de har hængt reklamer og plakater op på skolerne, at de har været på besøg i samtlige klasser, at de har orienteret lærere, og at de har uddelt flyers. Skolerne vurderer, at det er vigtigt at anvende forskellige rekrutteringsstrategier for at nå så bredt ud til eleverne som muligt.

Vigtigst vurderer de dog dialogen med forældrene. Særligt hvis man ønsker at målrette rekrutteringen til de ressourcesvage elever. I evalueringsrapporterne kan man læse, at elevernes deltagelse i lektiecaféerne i høj grad hænger sammen med forældrenes opbakning og opmærksomhed. De deltagende skoler er således opmærksomme på, at de skal indgå i tæt dialog og samarbejde med forældrene, når de næste skoleår skal etablere deres lektiecaféer og sikre bred rekruttering.

Faglig fordybelse

Toftegårdsskolen i Faaborg-Midtfyn Kommune og Skave Skole i Holstebro Kommune er to eksempler på skoler, der har valgt at tilbyde timer til faglig fordybelse. Begge skoler har tilbudt det som et supplement til lektiehjælpen og ikke som en erstatning.

De faglige fordybelsestimer ligger, som lektiecaféen, uden for den fagopdelte undervisning.

Særligt på Toftegårdsskolen ser man de faglige fordybelsestimer som en metode til at støtte og udfordre den enkelte elev, og skolen ser nogle muligheder i den faglige fordybelse, som hverken den daglige undervisning eller lektiecaféen rummer, herunder muligheden for en mere differentieret og tilpasset sparring med eleverne og muligheden for at arbejde med konkrete forløb, der rummer et selvstændigt indhold.

Begge skoler ser den faglige fordybelse som et muligt svar på nogle af de udfordringer, som lektiecaféerne rummer, og skolerne håber, at de kan tiltrække den elevgruppe, som ikke deltager i lektiecaféerne, men som vil kunne profitere af ekstra faglig støtte og fordybelse.

TOFTEGÅRDSSKOLEN I FAABORG-MIDTFYN KOMMUNE

Faglige fordybelsesværksteder

På Toftegårdsskolen er elever i 4.-6. klasse blevet tilbudt lektiehjælp og faglige fordybelsesværksteder to dage om ugen i en tiugers periode. Deltagelsen i fordybelsesværkstederne har krævet tilmelding, og forældrene har skullet deltage i forbindelse med tilmeldingen. Fordybelsesværkstederne har været intensive forløb, hvor eleverne i en periode på tre uger ad gangen har kunnet arbejde med forskellige fag på forskellige niveauer.

Nedenfor ses eksempler på de hold, eleverne har kunnet tilmelde sig:

Engelsk grundtræning
Vi vil arbejde med de grundlæggende færdigheder i engelsk såsom læsning af lette tekster, enkle spørgsmål/svar, enkle grammatiske øvelser og repetition af gloser, så alle føler, at de kan være med. Her må man stille alle de "dumme" spørgsmål, og her vil man opdage, at der også er andre, der har svært ved det. Kom og få åbnet lidt op for "posen", så det bliver lettere at følge med i den daglige undervisning

Matematik - tabeltræning
Driller tabellerne? Hvis du oplever at have svært ved at gange og dividere/dele, fordi tabellerne ikke vil, som du vil, så meld dig til dette værksted. Her vil vi arbejde med tabellerne fra 2 til 10 og gange og dividere på mange forskellige måder. Så driller mange af tabellerne, eller er det bare lige en bestemt, så kom!

Dansksproglig træning
Til dig, der ofte bruger de samme ord og vendinger, når du skriver. Få fokus på sproget, når du skriver, og blev en bedre forfatter.

På Toftegårdsskolen har eleverne kunnet tilmelde sig forskellige niveaudelte hold, hvor de har modtaget faglig træning. Timerne har ligget ved siden af skolens øvrige tilbud om lektiehjælp. På Skave Skole tilbød man den faglige fordybelse som en forlængelse af lektiecaféen, og her har eleverne kunnet forberede præsentationer, som de efterfølgende har skullet fremlægge i deres klasser.

Erfaringer fra de faglige fordybelsestimer
Der knytter sig forskellige erfaringer til de to forsøg med faglig fordybelse. På Toftegårdsskolen ser man forsøget med den faglige fordybelse som en succes, der er værd at gentage.

Eleverne giver her udtryk for, at de er blevet dygtigere, og at de kan bruge det lærte i den daglige undervisning. Skolen vurderer, at det bl.a. hænger sammen med de niveauinddelte hold, hvor eleverne her er blevet udfordret på måder, der passer til deres faglige niveau. Skolen vurderer også, at den faglige fordybelse har været med til at skabe nye relationer og fællesskaber på tværs af klasser og årgange. Og det har ifølge skolen bidraget til at styrke elevernes generelle trivsel.

For Skave Skole er erfaringerne med den faglige fordybelse mere forskelligartede. I evalueringsrapporten forklarer skolen, at eleverne viste motivation i den første periode af projektet, men da rammerne og målene for den faglige fordybelse blev mere diffuse, mistede flere eleverne engagementet.

Skave Skoles egen begrundelse for, at forløbet ikke har været en ubetinget succes, er, at skolen ikke har defineret et tilstrækkeligt klart indhold og formål med fordybelsestimerne. Dette kendetegner omvendt forløbene på Toftegårdsskolen, hvor de forskellige tilbud har været velbeskrevne og klart definerede. Tydeligt indhold og tydelige mål ser på denne baggrund ud til at være væsentlige forhold, når skolerne tilbyder timer til faglig fordybelse.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINGER MED LEKTIEHJÆLP OG FAGLIG FORDYBELSE

Faaborg-Midtfyn Kommune, Toftegårdsskolen
giver lektiehjælp og faglige fordybelsesværktøjer til elever i 4.-6. klasse. I fordybelsesværkstederne har eleverne kunnet tilmelde sig differentierede forløb inden for engelsk, dansk, matematik og natur/teknik.

Frederiksberg Kommune, Skolen ved Bülowsvej og Skolen ved Søerne
yder onlinelektiehjælp til elever i 5.-10. klasse.

Greve Kommune, Tune Skole
holder lektiecafé, hvor elever fra 3. klasse hver fredag eftermiddag deltager i tre forskellige discipliner: lektiecafé, håndbold og fodbold.

Hillerød Kommune, Kornmarkskolen
holder lektiecafé for elever i 7.-9. klasse. To lærere og en specialpædagog har varetaget lektiecaféen.

Holstebro Kommune, Skave Skole
giver lektiehjælp og faglig fordybelse for elever i 5. og 6. klasse. To lærere og to pædagoger varetager opgaven.

Odense Kommune, Munkebjergskolen
holder lektiecafé for elever i 6.-8. klasse. Ni "kendte" lærere har været tilknyttet lektiecaféen.

Ringsted Kommune, Nordbakkeskolen
holder lektiecafé med faglig fordybelse for 0.-6. klasse. En lærer og en pædagog varetager undervisningen.

Roskilde Kommune, Sct. Jørgens Skole
giver lektiehjælp til elever i 1.-6. klasse. Lektiehjælpen varetages i et samarbejde mellem lærere og pædagoger.

Skive Kommune, Aakjærskolen
giver lektiehjælp til 3.-5. årgang. Lektiehjælpen varetages af lærere, pædagoger og undervisningsassistenter.

Valgfag

Når folkeskolereformen træder i kraft, vil valgfag fylde mere på skemaet hos de ældre elever. I dette kapitel præsenteres 11 skolers forsøg med nye valgfag – flere i samarbejde med den lokale ungdomsskole eller idrætsforening. Fælles for skolerne er, at de ser valgfag som en mulighed for at tilbyde eleverne undervisning i fag uden for den almindelige fagrække, som taler til deres forskellige interesser. Ved at tilbyde eleverne valgfag håber skolerne at kunne være med til at øge elevernes motivation og skoleglæde.

Med folkeskolereformen har man sat fokus på, hvordan man i endnu højere grad kan imødekomme de ældste elevers interesser og øge deres motivation. Valgfag er et af de elementer i reformen, som man ønsker skal bidrage til dette. På den baggrund fremrykkes valgfag fra 8. klasse til 7. klasse, og samtidig udvides valgfag med to ugentlige timer og gøres obligatorisk.

I dette kapitel kan du læse om de erfaringer, nogle skoler har gjort med at udbyde valgfag. Du kan bl.a. læse om skoler, der har samarbejdet med ungdomsskoler og idrætsforeninger, du kan finde inspiration til forskellige typer af valgfag, og du kan finde gode råd til, hvad man især skal være opmærksom på, når man tilbyder valgfag.

GODE RÅD TIL SKOLER NÅR DE TILBYDER VALGFAG

- Valgfagene bør afspejle elevernes interesser. Eleverne skal have mulighed for at fordybe sig i fag og emner, som der ikke er mulighed for at fordybe sig i den øvrige, fagopdelte undervisning.
- Overvej, om du kan udbyde valgfag i samarbejde med ungdomsskolen eller andre folkeskoler. Det giver mulighed for at oprette nichehold.
- Valgfagene kan give eleverne mulighed for at indgå i nye fællesskaber. Samarbejder med andre skoler eller klassetrin kan derfor være en god idé.

Forskellige valgfag i samarbejde med forskellige aktører

Skolerne, der har deltaget i projektet, har udbudt en række forskellige valgfag: fra undervisning i at slukke brande over idrætsledelse, førstehjælp og sund kost til fordybelse i programmering af robotter og cirkusartisteri. Fælles for dem er, at de i høj grad er tænkt uden for folkeskolens traditionelle fagrække, og at skolerne har ønsket at give eleverne andre oplevelser og kompetencer end dem, de traditionelt har fået i folkeskolen.

Projekterne viser, at skolerne især ser et potentiale i samarbejdet med omverdenen, når de skal tilbyde valgfag.

Valgfag i samarbejde med eksterne aktører

Ungdomsskoler, idrætsforeninger, Dansk Skoleskak, kursuscentret Cirkusfabrikken og et lokalt brandkorps er eksempler på nogle af de foreninger og organisationer, som skolerne har samarbejdet med om at tilbyde valgfag. Skolerne forklarer, at de har set samarbejderne som gode anledninger til at trække andre kompetencer ind i folkeskolen.

Som et eksempel kan nævnes skolerne i Ringkøbing-Skjern Kommune, som har udbudt valgfaget juniorbrandkorps i samarbejde med ungdomsskoleforeningen. Her har ungdomsskolen samarbejdet med det lokale brandkorps om undervisning i brandslukning og førstehjælp.

Nogle skoler fremhæver særligt ungdomsskolen som en oplagt samarbejdspartner. Det skyldes bl.a., at ungdoms

skolen råder over et meget stort antal medarbejdere med mange forskellige kompetencer, som har undervisningserfaring. Yderligere fremhæver skolerne, at samarbejdet med ungdomsskolen kan give mulighed for at oprette valgfag, selvom kun få elever har tilmeldt sig. På skoler med få elever er det en reel udfordring, men ved at samarbejde med ungdomsskolen kan der oprettes valgfag på tværs af skoler og dermed etableres tilstrækkeligt store hold.

Valgfag i samarbejde med andre skoler
I et enkelt udviklingsprojekt har to skoler valgt at samarbejde om at udvikle et valgfag. Det er Sølystskolen og Kjellerup Skole i Silkeborg Kommune, der sammen har udviklet faget science-, teknologi- og matematikstudio. Samarbejdet er blevet etableret på baggrund af en kommunal prioritering af teknologi.

Indholdet og rammerne for faget er blevet tilrettelagt i samarbejde mellem lærere fra de to skoler samt to kommunale it-konsulenter. De to konsulenter har planlagt de overordnede rammer og introduceret lærere for en række af de teknologier, de har skullet sætte eleverne til at arbejde med efterfølgende.

Valgfag i samarbejde mellem lærere og pædagoger
På en enkelt skole har man set det styrkede samarbejde mellem lærere og pædagoger som en god anledning til at udvide valgfagsrækken. På Trekronerskolen i Roskilde Kommune har man således kunnet udbyde i alt ti forskellige valgfag, fordi lærere og pædagoger har kunnet samarbejde om dem.

Skolernes erfaringer med valgfag

Skolerne ser valgfagene som en mulighed for at øge elevernes generelle motivation for at gå i skole ved at tilbyde dem forskelligartede fag, der appellerer til deres forskellige interesser.

Skolerne ser især et stort potentiale i at skabe forskellige læringsmiljøer i elevernes skoledag, og valgfag anses for at være et af de elementer, der bidrager til dette. Skolerne vurderer, at de forskellige læringsmiljøer giver mulighed for at anerkende forskellige typer af kompetencer, og særligt ser de, at valgfagene kan give mulighed for at anerkende de elever, som ikke trives i den traditionelle klasseundervisning.

Skolerne vurderer, at det endnu er for tidligt at vurdere, om valgfagene har haft betydning for elevernes generelle motivation i skolen. De peger dog på en række positive oplevelser, som de på lang sigt mener kan øge elevernes generelle trivsel og motivation i skolen.

Valgfagene skaber engagement
Skolerne har set, at eleverne gennemgående viser et stort engagement i valgfagene. Evalueringsrapporterne vidner gennemgående om tilfredse elever og lærere, og nogle elever udtaler, at det især er på grund af valgfagene, at den længere skoledag ikke opleves som lang og trættende. Valgfagene ser således ud til at udgøre en vigtig faktor med hensyn til at skabe en varieret undervisning gennem den længere skoledag.

Ifølge skolerne har valgfagene også givet mulighed for, at nogle elever kan få nye positioner og roller i klasserne. På Sølystskolen og Kjellerup Skole så man, hvordan elever med særlige kompetencer inden for science og teknologi indtog en rolle, hvor de hjalp og støttede de andre elever på holdet. En rolle, som de ikke havde i skolens andre fag. For disse elever var der således mange succesoplevelser forbundet med at deltage i dette valgfag.

Fornyet interesse for fritidsaktiviteter
Elevernes deltagelse i valgfagene har for nogle elever betydet, at de har fået øjnene op for fag og aktiviteter, som de ønsker at dyrke. Dette ses især på de skoler, hvor man har samarbejdet med det lokale fritids- og foreningsliv. Her har man efter samarbejdet med skolerne oplevet en større søgning til foreningernes aktiviteter.

RINGKØBING-SKJERN KOMMUNE

Samarbejde mellem skoler, specialskoler og ungdomsskole om udbud af valgfag

I et samarbejde med ungdomsskolen har skolerne i Ringkøbing-Skjern Kommune tilbudt en række forskellige valgfag. De har afprøvet tre forskellige strukturer for valgfagene:

- Valgfag, der afholdes udelukkende inden for regulær skoletid i et samarbejde mellem flere skoler og udbydes af ungdomsskolen. På grund af samarbejdet kunne der samles elever nok til hold i nichefag som glasværksted og kinesisk. Her blev elever transporteret til ungdomsskolen i skoletiden og blev her undervist af ungdomsskolelærere.

- Valgfag, der afholdes om aftenen af ungdomsskolen. Elever deltager i fx motorhold, hvor de er blevet undervist af lærere, der har forbindelse til erhvervsskolen. Der var mødepligt til aftenundervisningen.

- Valgfag, der udbydes i fællesskab mellem folkeskole eller specialskole og ungdomsskole, hvor elevene tager et grundkursus i skoletiden og efterfølgende har mulighed for at dygtiggøre sig yderligere på fortsætterhold på ungdomsskolen om aftenen, i weekender, i ferier eller lignende. Et eksempel er idræt, hvor eleverne tager introkursus i kajak i skoletiden og efterfølgende kan vælge at blive uddannet juniorinstruktør gennem undervisning på et aften- og weekendhold på ungdomsskolen.

- Endelig blev der oprettet et valgfag, der hedder juniorbrandkorps, hvor eleverne blev undervist i brandslukning, førstehjælp m.m. af ansatte i beredskabet i kommunen. Fokus i dette fag var især på vekslen mellem teori og praksis.

Nye fællesskaber på tværs af klasser og skoler
Valgfagenes organisering og tilrettelæggelse varierer fra indsats til indsats, men inkluderer oftest en integration af elever eller professionelle fra forskellige klasser, skoler eller organisationer. Det medfører, at der dannes nye netværk for både elever og lærere.

Når eleverne mødes i praksisfællesskaber på tværs af klassetrin, kan det føre til øget fællesskab på tværs af årgange og øget trivsel på den enkelte skole. På skolerne i Ringkøbing-Skjern Kommune har indsatsen medvirket til at skabe netværk på tværs af skoler og klasser, som er tiltrængt for at opveje den geografiske afstand, der er mellem skolerne i Danmarks arealmæssigt største kommune.

Samtidig med at der er blevet dannet netværk mellem eleverne, har valgfagene også været afsæt for en udbygning af netværk mellem lærere på forskellige skoler samt mellem skoler og eksterne samarbejdspartnere såsom foreninger, arbejdspladser og tekniske skoler.

I projekterne inden for dette tema har de konkrete aktiviteter været gode afsæt for at arbejde yderligere med den åbne skole. Skolerne har fået øjnene op for, at samarbejdet med eksterne kan give muligheder for at udvikle skolens undervisning yderligere.

Hvad har skolerne lært?

Skolerne har i projektperioden gjort en række væsentlige erfaringer, som har betydning for, hvordan de fremover vil tilbyde og tilrettelægge deres valgfag.

Valgfagene skal afspejle elevernes interesser
Skolernes udviklingsprojekter viser, at det har stor betydning, om valgfagene afspejler elevernes interesseområder. Gør de det, er eleverne parate til at deltage på atypiske tidspunkter og vil gerne transportere sig selv derhen, hvor valgfagene er. Skolerne erfarer på denne baggrund, at det kan lade sig gøre at sammensætte valgfagshold på tværs af skoler. Dette skaber nogle spændende muligheder for skolerne, fordi fx samarbejdet med andre skoler kan give mulighed for at tilbyde et større antal valgfag.

Kommunikation mellem skole og samarbejdspartnere er vigtigt
Kommunikationen mellem de samarbejdende organisationer og personer er vigtig. For at sikre en grundig videndeling bør kommunikationen ikke kun foregå på ledelsesniveau, men også imellem lærere og eksterne undervisere. Man bør sikre sig tydelige aftaler og tydelig ansvarsfordeling. Optimalt bør man forventningsafstemme, inden man indgår en samarbejdsaftale.

SILKEBORG KOMMUNE

Science-, teknologi- og matematikstudio

Skolerne oprettede uformelle læringsmiljøer, hvor elever fra 5. til 8. klassetrin to gange ugentligt i to timer kunne arbejde med moderne teknologier. Der blev arbejdet med programmering af minicomputere (kaldet Raspberry Pi) og robotter (Lego Mindstorms) samt arbejder i programmerne Scratch, Makey Makey og Sketchup (et tre-d-tegneprogram).

Aktiviteten var baseret på elev til elev-læring i et uformelt læringsmiljø. Lærerne rammesatte aktiviteten og præsenterede opgaver, hvorefter eleverne i høj grad skulle vejlede hinanden og arbejde på deres eget niveau. Der deltog også elever fra skolernes specialklasser.

De bærende principper for aktiviteten var læring i praksisfællesskaber og mesterlæreprincippet.

Ønsker du at læse mere om projektet, kan du besøge deres **hjemmeside**.

Derudover er medejerskab vigtigt for et projekts succesfulde gennemførelse. For at skabe medejerskab bør alle parter inddrages fra starten af planlægningen. Inddragelse af aktører er dog tidskrævende, og der bør derfor sættes god tid af til planlægningen. Det har også den positive sideeffekt, at der bliver tid til at få kendskab til hinandens ressourcer og muligheder.

Planlæg i god tid

Når man arbejder med nye emner og fag, som også kan være ukendte for de fagprofessionelle, kan det være en udfordring at udnytte nye materialer, såsom ny elektronik, optimalt. Her er det vigtigt at være ude i god tid, så lærerne kan nå at forberede sig grundigt, inden faget starter.

I planlægningen af valgfagene kan det være meget givtigt at lade lærernes interesser spille en rolle, så de kan være begejstrede og gå på opdagelse i de nye emner sammen med eleverne.

SKOLER DER HAR GJORT SIG ERFARINGER MED VALGFAG

Ishøj Kommune, Strandgårdskolen
Har gennemført et overgangsprojekt for skolens 8.-9. klasser i seks uger, hvor eleverne hver torsdag har kunnet få en forsmag på en ungdomsuddannelse. Fx madkundskab med temaer som kok eller konditor.

Ringkøbing-Skjern Kommune, Spjald Skole og Videbæk Skole
har etableret valgfag på tværs af skoler og benyttet ungdomsskolens mulighed for at tilbyde fag uden for regulær skoletid.

Odense Kommune, Seden Skole og Risingskolen
har i samarbejde med ungdomsskolen etableret en række nye valgfag, der er forbundet med aktiviteter uden for skolen gennem en fritidsvejleder, eksempelvis et valgfag, der uddannede eleverne til at være idrætsledere.

Roskilde Kommune, Trekronerskolen
har tilbudt valgfag i samarbejde med pædagoger og lokale idrætsforeninger.

Silkeborg Kommune, Sølystskolen og Kjellerup Skole
har gennemført science-, teknologi- og matematikstudio for interesserede elever. Skolens indsats er fokuseret på elev til elev-læring.

Skive Kommune, Aakjærskolen
har samarbejdet med eksterne klubber og foreninger om at tilbyde en bred palet af valgfag to gange to lektioner om ugen. Valgfagstilbuddet omfattede aktiviteter fra skoleskak til cirkus.

Gode råd

TIL OPSLAGSTAVLEN

SAMLET OVERSIGT OVER GODE RÅD

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL ARBEJDE MED VARIERET OG ANVENDELSESORIENTERET UNDERVISNING

- Tænk i tidsforbrug og tidsudstrækning. Der kan opstå en vis træthed, hvis projektet varer mere end fire-fem uger. Komprimerede forløb med tid til fordybelse kan derfor være at foretrække.
- Sørg for at forberede projektet i god tid, og sørg for at have alle relevante parter (ledelse, pædagoger, eksterne) med allerede i forberedelsen.
- Det er vigtigt med en indledende forventningsafstemning og rolleafklaring. Husk desuden tid til løbende sparring og evaluering
- Sørg for, at der er styr på teknologien.
  I projekter, der indbefatter anvendelse af nyere teknologi, er det vigtigt, at teknologien virker.
- De involverede lærere skal have et vist kendskab til den anvendte teknologi – også selvom der er eksperter tilknyttet.
- Autenticitet er vigtigt. I de gennemførte projekter fremhæves det som en fordel, at eleverne har arbejde med rigtigt værktøj og rigtigt software. Det er med til at gøre dem stolte af de produkter, de laver.

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL ÅBNE SKOLEN OG SAMARBEJDE MED EKSTERNE PARTER

- Samarbejdet skal planlægges i god tid og skal styrkes gennem fælles forberedelse. Det er vigtigt for at sikre et fælles fokus i undervisningen og fælles forventninger.
- Det er en fordel, at der i undervisningen er en gennemgående person, som eleverne kender. Det skaber tryghed for eleverne.
- Flyt undervisningen ud af klasselokalet og ud i et autentisk miljø. Det motiverer eleverne.
- Find en balance mellem nye samarbejdspartnere og nye undervisningsstrukturer og faste og kendte rammer og gennemgående personale. For nogle elever er det uvante vanskeligt at navigere i.
- Det eksterne samarbejde giver lærerne en ny viden. Overvej, hvordan denne viden kan formidles og deles på lærerværelset.

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL STYRKE SAMARBEJDET MELLEM LÆRERE OG PÆDAGOGER

- Fælles planlægning er vigtig. Det er med til at skabe et fælles sprog mellem to forskellige fagligheder og bidrager til at skabe en fælles forståelse af læringsmålene for undervisningen.
- Vær opmærksom på, at begge parters kompetencer kommer i spil, når undervisningen planlægges og gennemføres.
- Hav en tydelig ansvars- og rollefordeling, og udpeg evt. en tovholder, som kan koordinere samarbejdet.
- Tydeliggør over for eleverne, hvilken rolle pædagogen har. Ellers kan det være vanskeligt for dem at skelne pædagogen fra den pædagog, de møder i SFO'en.

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL INDDRAGE MOTION OG BEVÆGELSE I SKOLEN

- Bevægelsesaktiviteter, som er adskilt fra den fagopdelte undervisning, skal ikke ligge i slutningen af en skoledag. Så er eleverne trætte, og aktiviteten kan ikke bruges til at skabe fornyet energi til den øvrige undervisning.
- Der skal være tid til forberedelse og nye eksperimenter med bevægelse. Det kræver både tid og vedholdenhed at ændre på kendt praksis.

SAMLET OVERSIGT OVER GODE RÅD - FORTSAT

- Bevægelsesaktiviteter i undervisningen medfører, at eleverne får pulsen op. For nogle elever kan det være svært at finde ro igen. Overvej derfor at afslutte en bevægelsesaktivitet med en seance, hvor eleverne får pulsen ned igen.

- Bevægelsesaktiviteterne skal kobles til konkrete mål, som skal synliggøres for eleverne. De skal kunne se meningen med aktiviteterne.

- Alle elever skal kunne være med i bevægelsesaktiviteterne. Overvej, om du kan finde på en aktivitet, som er ny for alle, og hvor ingen er eksperter.

- Lærerne har brug for inspiration. På hver skole kan man lave en "inspirationskasse", hvor man kan finde idéer til, hvordan man integrerer bevægelse i den fagopdelte undervisning

GODE RÅD TIL SKOLER, SOM VIL STYRKE DEN MUSISKE DIMENSION I SKOLEDAGEN

- Det kan være en styrke at samarbejde med fagprofessionelle, fx musikskoler. De har en faglighed, som virker motiverende og inspirerende for eleverne.

- Når der samarbejdes med eksterne parter, er det vigtigt at skabe en tydelig rollefordeling og -afklaring. Yderligere er det vigtigt at have en fælles drøftelse om de læringsmål der skal være for undervisningsforløbet.

- For nogle elever kan det være vanskeligt at se, at musikaktiviteterne fører øget læring med sig. Det kan derfor være vigtigt at skabe mulighed for, at eleverne løbende reflekterer over egen læring. Fx gennem logbøger

GODE RÅD TIL SKOLER NÅR DE SKAL TILBYDE LEKTIEHJÆLP OG FAGLIG FORDYBELSE

- Det kan være vanskeligt at rekruttere den brede elevgruppe til lektiecaféer. Overvej, hvordan skolen bedst kan motivere alle elever til at deltage.

- Forplejning i lektiecaféen og den faglige fordybelsestid er vigtig. Det kan både være med til at skabe nogle hyggelige rammer omkring tilbuddet og være med til at give eleverne fornyet energi.

- Lektiecaféen bør bemandes med personale, som ved hvad der foregår i undervisningen og som ved hvilke lektier eleverne har for. Herudover skaber kendt personale tryghed for eleverne.

- Forældrene spiller en vigtig rolle for at få elever til at deltage i lektiecaféen og den faglige fordybelsestid. Det er derfor vigtigt at informere og involvere forældrene, når man skal tiltrække elever.

- Det er vigtigt at opstille nogle klare mål for den faglige fordybelsestid. Ellers bliver det uklart for eleverne, hvad målet er, og eleverne risikerer at miste motivationen.

GODE RÅD TIL SKOLER NÅR DE TILBYDER VALGFAG

- Valgfagene bør afspejle elevernes interesser. Eleverne skal have mulighed for at fordybe sig i fag og emner, som der ikke er mulighed for at fordybe sig i den øvrige, fagopdelte undervisning.

- Overvej, om du kan udbyde valgfag i samarbejde med ungdomsskolen eller andre folkeskoler. Det giver mulighed for at oprette nichehold.

- Valgfagene kan give eleverne mulighed for at indgå i nye fællesskaber. Samarbejder med andre skoler eller klassetrin kan derfor være en god idé.

Oversigt over kommuner og skoler, som har deltaget i projektet

Albertslund Kommune
Herstedvester Skole
Herstedlund Skole

Bornholms Regions-kommune
Paradisbakkeskolen
Hans Rømer Skolen, afd. Aaker, Vester Marie og Mosaik

Brønderslev Kommune
Dronninglund Skole

Fredericia Kommune
Erritsø Fællesskole

Fredensborg Kommune
Endrupskolen
Fredensborg Skole
Humlebæk Skole
Kokkedal Skole
Langebjergskolen
Nivå Skole
Ullerødskolen

Frederiksberg Kommune
Frederiksberg Ny Skole
Skolen på Duevej
Skolen ved Bülowsvej
Skolen ved Søerne

Frederikshavn Kommune
Nordstjerneskolen
Aalbæk Skole

Fåborg-Midtfyn Kommune
Brahetrolleborg Skole
Bøgebjergskolen
Carl Nielsen Skolen
Espe Skole
Horne Skole
Nordagerskolen
Tingagerskolen
Toftegårdsskolen

Greve Kommune
Tune Skole
Krogårdskolen

Herning Kommune, Ikast-Brande Kommune og Ringkøbing-Skjern Kommune
Vorgod-Barde Skole
Vildbjerg Skole
Ikast Vestre Skole
Isenvad Skole

Hillerød Kommune
Kornmarkskolen

Holbæk Kommune
Elverdamsskolen

Holstebro Kommune
Halgård Skole
Naur-Sir Skole
Skave Skole

Ishøj Kommune
Strandgårdskolen

Københavns Kommune
Amager Fælled Skole
Kirsebærhavens Skole

Lolland Kommune
Maribo Skole, afd. Blæsenborg

Odense Kommune
Abildgårdskolen
Holluf Pile Skole
Korup Skole
Munkebjergskolen
Risingskolen
Seden Skole
Tingkærskolen
Vestre Skole

Randers Kommune
Hadsundsvejens Skole

Ringkøbing-Skjern Kommune
Spjald Skole
Videbæk Skole

Ringsted Kommune
Nordbakkeskolen

Roskilde Kommune
Trekronerskolen
Sct. Jørgens Skole

Silkeborg Kommune
Sølystskolen
Kjellerup Skole

Skive Kommune
Aakjærskolen

Slagelse Kommune
Antvorskov Skole
Tårnborg Skole
Skælskør Skole
Vemmelev Skole

Stevns Kommune
Strøbyskolen
Hotherskolen
Store Heddinge Skole

Struer Kommune
Thyholm Skole

Thisted Kommune
Tingstrup Skole

Vejen Kommune
Højmarkskolen
Gesten Skole
Bække Skole
Østerbyskolen
Grønvangskolen
Andst Skole
Rødding Skole

Vejle Kommune
Gårslev Skole
NOVAskolen
Bredsten-Gadbjerg Skole
Bredagerskolen
Mølholm Skole

Vesthimmerlands kommune
Blære Skole
Gedsted Skole
Løgstør Skole
Overlade Skole
Toppedalskolen

Vordingborg Kommune
Svend Gønge-Skolen
Præstø Skole
Kulsbjerg Skole
Gåsetårnskolen
Møn Skole

Viborg Kommune
Møllehøjskolen
Skals Skole/SFO
Vestervang Skole

Aalborg Kommune
Herningvej Skole
Mou Skole

Aarhus Kommune
Vorrevangskolen

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut udforsker og udvikler kvaliteten af dagtilbud for børn, skoler og uddannelser. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

Læs mere om EVA på vores hjemmeside, www.eva.dk. Her kan du også downloade alle EVA's udgivelser – trykte eksemplarer kan bestilles via en boghandler.

Inspiration til arbejdet med skolereformen
© 2014 Danmarks Evalueringsinstitut

Foto
COLOURBOX, Mette Bendixsen, Søren Svendsen og Thomas Søndergaard

Tryk
Rosendahls-Schultz Grafisk a/s

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

ISBN: 978-87-7958-775-5